

بازرگانی

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

بررسی حقوق دولتی معادن در ایران

چکیده مدیریتی؛

۱- مقدمه

۲- تاریخچه قانونی حقوق دولتی معادن در ایران

۳- وضع موجود حقوق دولتی معادن در ایران

۴- چالش‌های حقوق دولتی معادن در ایران

۵- حقوق دولتی معادن در سایر کشورهای جهان

۶- پیشنهادات و راهکارها

منابع و مآخذ

پیوست

آنچه خواهید خوانند ...

تیرماه ۱۴۰۱

چکیده مدیریتی

در اجرای ماده (۱۴) قانون معادن و وفق ماده ۶۰ آیین نامه اجرایی «قانون اصلاح قانون معادن»، بررسی، تعیین و دریافت حقوق دولتی از مهمترین سیاست‌گذاری‌های حوزه معدن به‌شمار می‌رود.

۱. بررسی‌ها نشان می‌دهد دریافتی دولت از محل حقوق دولتی معادن از ۱۸۰ میلیارد تومان در سال ۱۳۹۰

به حدود ۱۷۰۰۰ میلیارد تومان در سال ۱۴۰۰ رسیده است. علی‌رغم افزایش قابل توجه در یک دهه

اخیر همچنان نسبت حقوق دولتی دریافتی به ظرفیت‌های این حوزه بسیار ناچیز است (حدود ۲۰٪ از

ظرفیت مورد انتظار در دریافت حقوق دولتی معادن براساس ماده ۶۰ آیین نامه اجرایی قانون معادن).

۲. حقوق دولتی مصوب سال ۱۴۰۱ براساس قانون بودجه ۴۰ هزار میلیارد تومان می‌باشد. براساس

محاسبات صورت گرفته در سازمان برنامه و بودجه و همچنین مرکز پژوهش‌های مجلس شورای

اسلامی، با فرض ثابت ماندن میزان تولید، قیمت فروش و درصدهای اعمالی سال ۱۴۰۰، حداکثر

امکان وصول ۲۴ تا ۲۸ هزار میلیارد تومان به عنوان حقوق دولتی معادن وجود دارد.

۳. مولفه‌های اصلی در تعیین حقوق دولتی معادن شامل درصد حقوق دولتی، قیمت مواد معدنی و

حجم مواد معدنی استخراج شده است که به ترتیب توسط شورای عالی معادن، کارگروه تشخیص

قیمت استانی و خوداظهاری صاحب پروانه معدن با اخذ نظر کارشناس استان تعیین می‌شود.

۴. بررسی تجارب کشورهای نشان می‌دهد که ۳ روش عمده در تعیین و دریافت حقوق دولتی معادن

به شرح زیر وجود دارد:

- واحد محور: براساس وزن و حجم استخراج؛
- ارزش محور: براساس ارزش کل ماده معدنی استخراج شده – بدون در نظر گرفتن سود و زیان؛
- سود محور: براساس سود یا زیان؛

البته تعدادی کشور هم وجود دارد که از سیستم‌های ترکیبی استفاده می‌کنند که دو روش از سه روش

را با هم ترکیب می‌کنند. شایان ذکر است که نرخ حقوق دولتی در کشورهای مختلف بسته به نوع تولیدات

معدنی و مناطق مختلف متغیر است و این نرخ با افزایش سود عملیاتی معدن افزایش می‌یابد. ضمن آنکه

در کشورهایی که از روش ارزش محور استفاده می‌شود، معیارهایی نظیر قیمت بورس، بازار آزاد و قیمت‌های

صادراتی هم در تعیین قیمت پایه مواد معدنی در فرمول حقوق دولتی استفاده می‌شود.

۵. مهمترین چالش‌های مرتبط با حقوق دولتی معادن در قالب موارد زیر ارایه می‌شود:

- چالش‌های محاسبه حقوق دولتی: هوشمند نبودن و دقت محدود در تعیین حقوق وصولی؛

- چالش‌های مربوط به هزینه‌کرد حقوق: عدم تخصیص به ردیف‌های قانونی مشخص شده (ماده ۲۰ و تبصره ماده ۳۱ قانون اصلاح قانون معادن مصوب ۱۳۹۰).
 - چالش‌های مربوط به شفافیت اطلاعاتی و دسترسی به مقررات حوزه معدن: محدودیت در دسترسی به آیین‌نامه‌ها و مصوبات و همچنین عدم انتشار اطلاعات در سامانه‌های مختلف.
۶. ۶- با توجه به بررسی‌های صورت گرفته و بهره‌گیری از تجربیات کشورهای منتخب پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

- واقعی شدن حقوق دولتی معادن از طریق هوشمندسازی محاسبات با استفاده از نرم‌افزار
- در نظر گرفتن متغیرهایی نظیر محل، موقعیت و ذخیره معدن، روش استخراج، میزان و نوع کانه‌آرایی، ملاحظات زیست‌محیطی و تعهدات بهره‌بردار در محاسبات حقوق دولتی؛
- ملاک عمل قرار گرفتن قیمت‌های بورسی یا قیمت‌های صادراتی برای تعیین ارزش ماده معدنی سر معدن؛
- محاسبه و وصول حقوق دولتی بصورت پویا و ایجاد تمایز برای معادن بزرگ با سایر معادن؛
- بکارگیری فناوری‌های پیشرفته تصویربرداری و نقشه‌برداری هوایی، ماهواره‌ای و فراطیفی، پهنپاها و هوش مصنوعی برای تعیین حجم دقیق ماده معدنی استخراج شده (در مورد معادن روباز)؛
- اعمال ضریب کاهشی میزان حقوق دولتی برای معادنی که با شرایط سخت و بدون زیرساخت کار می‌کنند؛
- الزام به حضور مسئولان فنی مقیم در محل معدن به انتخاب سازمان نظام مهندسی هراستان؛
- ایجاد ارتباط با سازمان امور مالیاتی برای راستی‌آزمایی خوداظهاری در خصوص میزان استخراج معادن؛
- محاسبه حقوق دولتی به روش هوشمند (طراحی نرم‌افزار برای محاسبه هوشمند حقوق دولتی)؛
- ایجاد بانک اطلاعات فعالیت‌های معدن و صنایع معدنی؛
- ایجاد سیستم کاداستر الکترونیک و تجمیع سامانه‌های مرتبط با حوزه معدن؛
- شفاف‌سازی فرآیندهای مرتبط با ارائه اطلاعات حوزه معدن؛
- بازدید اتفاقی کارشناسان وزارت صمت و سازمان نظام مهندسی معدن از معادن؛
- نصب باسکول هوشمند در معادن برای کنترل میزان خروج مواد معدنی.

۱- مقدمه

یکی از عوامل اثرگذار جدی بر میزان بهینگی تعادل‌های یک اقتصاد و حتی تله‌های عدم تعادل اقتصاد، دولت و چگونگی سیاست‌گذاری‌های دولت است. در نظریات اقتصاد بخش عمومی دولت علاوه بر ایفای نقش حداقلی که در اقتصاد دارد، موظف است در مواردی نظیر شکست بازار در اقتصاد دخالت کند و با سیاست‌گذاری مناسب اقتصاد را به سمت نقطه بهینه سوق دهد.

در چارچوب ادبیات متعارف اقتصاد یکی از مواردی که دخالت دولت در آن موجه است، کالاهای با ماهیت سرمایه ملی یا حتی بین نسلی است. در چنین شرایطی واگذاری کامل این بازار به یک گروه خاص منجر به محروم شدن سایر اقشار می‌شود و در مواردی که کالا ماهیت بین نسلی دارد، واگذاری کامل بازار به نسل حاضر منجر به قربانی شدن سهم نسل‌های آتی خواهد شد. همچنین زمانی که هزینه ورود عوامل اقتصادی در یک فعالیت بسیار بالا باشد، افراد با سرمایه‌های اندک توان حضور در فعالیت را ندارند. این امر باعث می‌شود نوعی انحصار شکل گرفته و از این مجرا منافع اجتماعی کمتری نصیب جامعه شود.

معادن و بهره‌برداری از معادن هردو ویژگی برشمرده شده را دارد. با این نگاه لزوم حضور دولت در بهره‌برداری از معادن آشکار است. معادن نه تنها موهبت منطقه‌ای و ملی است و نمی‌توان بهره‌مندی از منافع آن را به یک گروه خاص سپرد، بلکه همانند نفت، سرمایه بین‌نسلی به‌شمار می‌رود و در بهره‌برداری از آن باید منافع نسل‌های آتی را نیز در نظر گرفت. علاوه بر این، استخراج و بهره‌برداری از معادن نیاز به سرمایه بالا دارد که این موضوع نیز امکان ورود، سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری بخش بزرگی از افراد را غیرممکن می‌کند.

شاید بتوان یکی از نقاط اشتراک ادبیات متعارف اقتصاد و اقتصاد اسلامی را نقش (و حتی وظیفه) دولت در بهره‌برداری از معادن دانست. در ادبیات اقتصاد اسلامی معادن جزو انفال به‌شمار می‌رود. اصل چهل و پنجم قانون اساسی کشور، انفال و ثروت‌های عمومی (شامل زمین‌های موات یا رهاشده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نزارها، بی‌شبه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود) را در اختیار حکومت اسلامی دانسته است. این اصل دولت را مکلف نموده تا تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک از موارد انفال را طبق مصالح عامه مطابق با قانون معین نماید. از این رو، قانون معادن کشور تفصیل و ترتیب بهره‌برداری از معادن را مشخص می‌نماید.

در قانون معادن ایران، در جهت ممانعت از دولتی شدن بهره‌برداری از معادن و شکل‌گیری انحصار دولتی، همچنین بهره‌مندی اقتصاد از کارایی بالاتر بخش خصوصی در حوزه بهره‌برداری از معادن و همچنین در سوی مقابل حفظ حقوق همه آحاد منطقه‌ای، ملی و بین‌نسلی اجازه حضور بخش خصوصی در فعالیت معدنی

را سلب نکرده و در مقابل مالکیت معادن را نیز به گروه خاص بهره‌بردار انتقال نداده است. براساس قانون معادن ایران، افراد حقیقی و حقوقی که نسبت به انجام عملیات اکتشاف یا بهره‌برداری از معادن اقدام می‌کنند؛ اولاً: مالک معدن یا محدوده اکتشافی نیستند و صرفاً مجوزی برای اکتشاف یا بهره‌برداری در مدت زمان معین برای آنها صادر می‌شود.؛ ثانیاً: باید بر مبنای آنچه در قانون و مقررات مربوطه مشخص شده است، مبلغی را به دولت پرداخت کنند که حقوق دولتی از معادن است. در واقع حقوق دولتی به منظور گرفتن سهم سایر افراد جامعه یا نسل‌های آتی از سود حاصله اخذ می‌شود. در همین راستا در اجرای ماده (۱۴) قانون اصلاح قانون معادن و وفق ماده ۶۰ آیین‌نامه اجرایی آن قانون، بررسی، تعیین و دریافت حقوق دولتی از مهمترین سیاست‌گذاری‌های حوزه معدن به‌شمار می‌رود.

شایان ذکر است بر فعالیت‌های معدنی علاوه بر حقوق دولتی، بهره‌مالکانه نیز مترتب می‌شود، اما ماهیت این دو بایکدیگر متفاوت است. به‌طور دقیق‌تر، حقوق دولتی، درآمد ناشی از استخراج، بهره‌برداری و برداشت هر واحد معدنی است که باید توسط بهره‌بردار (خصوصی یا دولتی) پرداخت شود. در مقابل بهره‌مالکانه مبلغی است که صاحب پروانه بهره‌برداری، از بهره‌بردار طلب می‌کند. به عبارت دیگر، بهره‌مالکانه مبلغی است که به منظور بهره‌برداری از امتیاز منابع دارای ارزش اقتصادی (برای نمونه حق استخراج از معدن) یا برای بهره‌گرفتن از امتیاز حقوق مالکیت معنوی و حق تکثیر، حق امتیاز، نشانه تجاری یا دانش فنی به دولت یا مالک پرداخت می‌شود، اما حقوق دولتی، مبالغی است که بهره‌بردار، به‌عنوان مابه‌ازا به دولت پرداخت می‌کند.

معدنکاران دارای پروانه بهره‌برداری مشمول حقوق دولتی هستند و پیمانکارانی که بدون پروانه به استخراج می‌پردازند باید سالیانه ۲۵ درصد از درآمد حاصل از فروش مواد معدنی را به صاحب پروانه (ایمیدرو) پرداخت کنند. توضیح اینکه، پروانه بهره‌برداری معادن بزرگ نظیر سنگ‌آهن گل‌گهر و چادرملو، بافق و سنگان و نیز سرب و روی انگوران و مهدی‌آباد در اختیار ایمیدرو قرار دارد.

۲- تاریخچه قانونی حقوق دولتی معادن در ایران

در سال ۱۳۱۷ اولین قانون معادن کشور به تصویب رسید که ذیل این قانون، براساس دو ماده ۹ و ۱۰، نرخ حقوق دولتی و همچنین مرجع تاییدکننده استخراج و ضوابط حاکم بر استخراج معدن مشخص شده است. ماده ۹ و ۱۰ قانون معادن ایران مصوب ۱۳۱۷ در ذیل اشاره شده است.

ماده ۹- پرداخت حقوق دولت به میزان ۳ تا ۵ درصد از محصول استخراج‌شده در سر معدن یا بهای آن به نرخ روز

ماده ۱۰- وزارت پیشه و هنر تاییدکننده صلاحیت استخراج کننده و طرز و مدت استخراج در سال ۱۳۳۶ قانون معادن ایران مورد بازنگری قرار گرفت و در ماده ۱۱ این قانون کف نرخ حقوق دولتی به ۴ درصد افزایش یافت. همچنین نظارت بر بهره‌برداری معدن و شرایط حاکم بر آن به وزارت صنایع و معادن تکلیف شده است. در ذیل ماده ۱۱ قانون معادن مصوب ۱۳۳۶ بازخوانی شده است.

ماده ۱۱. پرداخت حقوق دولت توسط بهره‌بردار به میزان ۴ تا ۵ درصد از محصول استخراج شده در سر معدن با بهای آن به نرخ روز بر طبق آئین‌نامه بهره‌برداری به انتخاب وزارت صنایع و معادن و تعیین قیمت مواد معدنی در صورت اختلاف بین بهره‌بردار و دولت توسط رای شورای عالی معادن با پیروزی انقلاب اسلامی در اصل ۴۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اختیار عمل در مورد انفال و ثروت‌های عمومی بر طبق مصالح عامه و در چارچوب قانون به حکومت اسلامی سپرده شد. در سال ۱۳۷۷ نیر قانون معادن جمهوری اسلامی ایران به تصویب رسید. ماده ۱۴ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷ به موضوع حقوق دولتی پرداخته که در ذیل این ماده ارائه شده است.

ماده ۱۴- دارنده پروانه بهره‌برداری، باید درصدی از بهای ماده معدنی سرمعدن مندرج در پروانه را به نرخ روز، به عنوان حقوق دولتی، سالانه به وزارت معادن و فلزات پرداخت نماید. وزارت مزبور می‌تواند در صورت لزوم معادل بهای آن، ماده معدنی از بهره‌بردار اخذ کند.

چگونگی اجرای این ماده و نیز ضوابط تعیین درصد یادشده باتوجه به عوامل موثر در آن از جمله محل و موقعیت معدن، وضعیت ذخیره معدنی، روش استخراج، تعهدات و سود ترجیحی بهره‌بردار در آئین‌نامه اجرائی این قانون مشخص خواهد شد. بدیهی است کلیه درآمدهای حاصل از اجرای این ماده به حساب خزانه منظور خواهد شد.

تبصره ۱- مبنای قیمت پایه ماده معدنی معادنی که از طریق اعمال قانون محاسبات عمومی کشور واگذار می‌شوند، میانگین حقوق دولتی معادن مشابه مجاور آنها خواهد بود.

تبصره ۲- حقوق دولتی برای دارندگان اجازه برداشت، میانگین حقوق دولتی معادن مجاور محل برداشت خواهد بود. بررسیهای آزمایشگاهی و کاربردی تا میزان یک تن از پرداخت حقوق مزبور معاف خواهد بود.

تبصره ۳- ماخذ درآمد موضوع قسمت اخیر بند (الف) تبصره (۶۶) قانون بودجه سال ۱۳۶۳، درصد تعیین شده در ماده فوق خواهد بود.

در ماده ۳۴ آیین‌نامه اجرائی قانون معادن مصوب ۱۳۷۷ حقوق معدنی به تفکیک ماده و معدن (روباز و زیرزمینی مشخص شده است. ماده ۳۴ در ادامه بازخوانی شده است.

ماده ۳۴- در اجرای ماده (۱۴) قانون معادن، حقوق دولتی در معادن بر حسب نوع ماده معدنی، محل معدن، شرایط و محرومیت منطقه، میزان سرمایه گذاری، روش استخراج، کانه‌آرایی و فرآوری و در نتیجه سود ترجیحی بهره بردار طبق ضوابط زیر توسط وزارت معادن و فلزات تعیین می‌شود.

الف - در مورد معادن زیرزمینی حداکثر تا (۶) درصد بهای ماده معدنی در سرمعدن.

ب - در مورد معادن روباز حداکثر تا (۱۰) درصد بهای ماده معدنی در سرمعدن.

ج - در مورد معادنی که به صورت مختلط (زیرزمینی و روباز) استخراج می‌شوند حداکثر تا (۸)

درصد بهای ماده معدنی در سرمعدن

تبصره ۱- در معادنی که مستلزم تجهیز و آماده سازی هستند بهره بردار در زمان تجهیز از پرداخت حقوق دولت معاف است.

تبصره ۳- بهای ماده معدنی در سرمعدن بر اساس متوسط قیمت فروش ماده معدنی در منطقه توسط وزارت معادن و فلزات تعیین می‌شود.

قانون معادن کشور در سال ۱۳۹۰ اصلاح شد و در مواد ۱۲ و ۱۴ آن قانون حاکم بر حقوق دولتی مورد بازنگری قرار گرفت. ماده ۱۲ برای ایجاد وحدت رویه و هماهنگی در انجام تکالیف و اختیارات تعیین شده در این قانون و حفظ حقوق دولت و دارندگان پروانه فعالیت‌های معدنی و همچنین ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، به تشکیل مجدد شورای عالی معادن پرداخته است. در ماده ۱۴ نیز پرداخت درصدی از بهای ماده معدنی موضوع پروانه به نرخ روز در سرمعدن به پیشنهاد وزارت صنعت، معدن و تجارت و تصویب شورای عالی معادن به عنوان حقوق دولتی توسط دارنده پروانه به حساب خزانه را مکلف کرده است. ماده ۱۴ در ذیل اشاره شده است.

ماده ۱۴- دارنده پروانه بهره‌برداری باید درصدی از بهای ماده معدنی موضوع پروانه را به نرخ روز در سرمعدن به صورت استخراج شده یا کانه‌آرایی شده یا فرآوری شده در چهارچوب بودجه مصوب به تشخیص وزارت صنعت، معدن و تجارت به عنوان حقوق دولتی به وزارت صنعت، معدن و تجارت پرداخت نماید. ضوابط تعیین زمان و میزان درصد یادشده با توجه به عوامل مؤثری همچون محل و موقعیت معدن، شرایط و موقعیت منطقه، میزان و نوع کانه‌آرایی، وضعیت ذخیره معدنی، روش استخراج، تعهدات و سود ترجیحی بهره بردار در آیین‌نامه اجرائی این قانون مشخص می‌شود. درآمدهای حاصل از اجرای این ماده به حساب خزانه داری کل کشور منظور می‌گردد.

تبصره ۱- مبنای قیمت پایه ماده معدنی به منظور تعیین حقوق دولتی در ماده معدنی که از طریق مزایده موضوع ماده (۱۰) این قانون واگذار می‌شود، در آیین‌نامه اجرائی تعیین می‌شود.

تبصره ۲- درصد یادشده برای میزان ماده معدنی کانه‌آرایی شده یا فرآوری شده فقط برای دارندگان پروانه بهره‌برداری معادن که اقدام به عملیات کانه‌آرایی یا فرآوری ماده معدنی می‌نمایند، تعیین می‌شود. در غیراین صورت بهای ماده معدنی مستخرجه در سر معدن برای تعیین درصد مذکور ملاک است.

تبصره ۳- حقوق دولتی برای دارندگان اجازه برداشت، میانگین حقوق دولتی معادن مجاور محل برداشت است. بررسی‌های آزمایشگاهی و کاربردی تا میزان یک تن از پرداخت حقوق یاد شده معاف است.

تبصره ۴- دولت مکلف است درآمد حاصل از اجرای این ماده را همه ساله در بودجه سالانه منظور نماید تا حداقل شصت و پنج درصد (۶۵٪) آن در چهارچوب قوانین و مقررات مالی کشور و در راستای اجرای بهینه تکالیف و مأموریت‌های توسعه بخش معدن و صنایع معدنی کشور توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت هزینه گردد.

تبصره ۵- بهره‌برداران معدنی که درجهت بهره‌برداری بهینه و صیانت از ذخایر معدنی، ارتقاء بهره‌وری و تحقیق و توسعه و اکتشاف و حفظ محیط‌زیست در معدن مربوط اقدام نمایند، با تأیید شورای عالی معادن از پرداخت حداکثر تا بیست درصد (۲۰٪) حقوق دولتی معاف می‌باشند.

تبصره ۶- دولت مکلف است پانزده درصد (۱۵٪) از حقوق دولتی وصولی را به اعتبارات همان استان اضافه نماید، به طوری که تمام اعتبار یاد شده جهت ایجاد زیرساخت و رفاه و توسعه شهرستان با اولویت بخشی که معدن در آن واقع شده، اختصاص یابد.

تبصره ۷- میزان استخراج مندرج در پروانه بنا به درخواست بهره‌بردار و تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت قابل افزایش یا کاهش است. حقوق دولتی براساس آخرین اصلاحات به میزان مندرج در پروانه اخذ می‌گردد و در مواردی که عدم استخراج به میزان مندرج در پروانه بهره‌برداری، خارج از ید و اراده بهره‌بردار باشد، با تأیید شورای عالی معادن می‌تواند برابر میزان استخراج واقعی محاسبه گردد.

همچنین در مفاد ۶۰، ۶۱ و ۶۲، آیین‌نامه اجرایی قانون معادن مصوب ۱۳۹۲ ضوابط اجرایی حاکم بر حقوق دولتی تصویب شده است. جزئیات این سه ماده قانونی در ادامه ارائه شده است.

ماده ۶۰- در اجرای ماده (۱۴) قانون و تبصره (۲) آن، حقوق دولتی بر مبنای ده درصد از بهای هر واحد ماده و یا مواد معدنی استخراج شده به نرخ روز در سر معدن تعیین می‌شود.

تبصره ۱- وزارت موظف است به منظور افزایش و یا کاهش درصد حقوق مذکور نسبت به تعیین مبنای مذکور با اعمال ضرایب مربوط به عوامل موثری از جمله میزان ذخیره، روش استخراج، عیار و کیفیت ماده معدنی، سود ترجیحی، معادن واقع در مناطق دورافتاده و کمتر توسعه یافته، درصدهای بازیابی صنعتی متناسب با مقیاس معدنکاری و نوع مواد معدنی براساس دستورالعمل مربوط به گونه‌ای اقدام کند که

کاهش آن در مورد معادن بزرگ از پنج درصد کمتر نشود و افزایش آن برای سایر معادن حداکثر از سه برابر درصد مبنای بیشتر نشود.

تبصره ۲- تشخیص معادن بزرگ براساس دستورالعمل شورا خواهد بود که هر سه سال یک بار بازنگری خواهد شد.

تبصره ۳- وزارت موظف است دستورالعمل مربوط به تعیین حقوق دولتی هر واحد محصول کانه‌آرایی و یا فرآوری شده را در سر معدن تهیه و ابلاغ کند.

تبصره ۴- تعیین درصد حقوق دولتی و ابلاغ آن به بهره‌بردار در زمان صدور پروانه بهره‌برداری است.

تبصره ۵- بهای ماده معدنی و یا محصول ناشی از کانه‌آرایی و یا فرآوری در محدوده معدن که مبنای محاسبه حقوق دولتی قرار می‌گیرد، معادل متوسط قیمت فروش آن به تشخیص وزارت است.

ماده ۶۱- وزارت موظف است درصد حقوق دولتی را هر سه سال یک بار بازنگری کند و یا در صورت تغییر شرایط و ضرورت بازنگری در درصد تعیین شده به تشخیص وزارت، این تغییر براساس طرحی خواهد بود که توسط بهره‌بردار ارائه و به تایید وزارت می‌رسد.

تبصره ۱- بهره‌بردار در دوره تجهیز و آماده‌سازی معدن، از پرداخت حقوق دولتی معاف است. مدت تجهیز و آماده‌سازی براساس طرح بهره‌برداری مصوب و به تشخیص وزارت تعیین می‌شود.

تبصره ۲- حمل و فروش ماده معدنی موضوع پروانه بهره‌برداری حاصل از انجام عملیات تجهیز و آماده‌سازی معدن با موافقت وزارت و پرداخت حقوق دولتی بلامانع است.

ماده ۶۲- (اصلاحی ۱۳۹۲) بهره‌بردار موظف است حقوق دولتی را به صورت علی‌الحساب بر مبنای گزارش‌های عملکرد ماهانه خود پس از محاسبه و ابلاغ وزارت، به حساب مربوط در خزانه که توسط وزارت اعلام می‌شود، واریز کند. وزارت در پایان هر سال پس از دریافت گزارش عملکرد سالانه از بهره‌بردار، حقوق دولتی را به صورت قطعی تعیین و به وی ابلاغ می‌کند.

تبصره ۱- چنانچه میزان استخراج سالانه معدن از میزان استخراج سالانه مندرج در پروانه بهره‌برداری کمتر باشد، بهره‌بردار موظف است حقوق دولتی متعلقه را بر مبنای میزان استخراج مندرج در پروانه پرداخت کند.

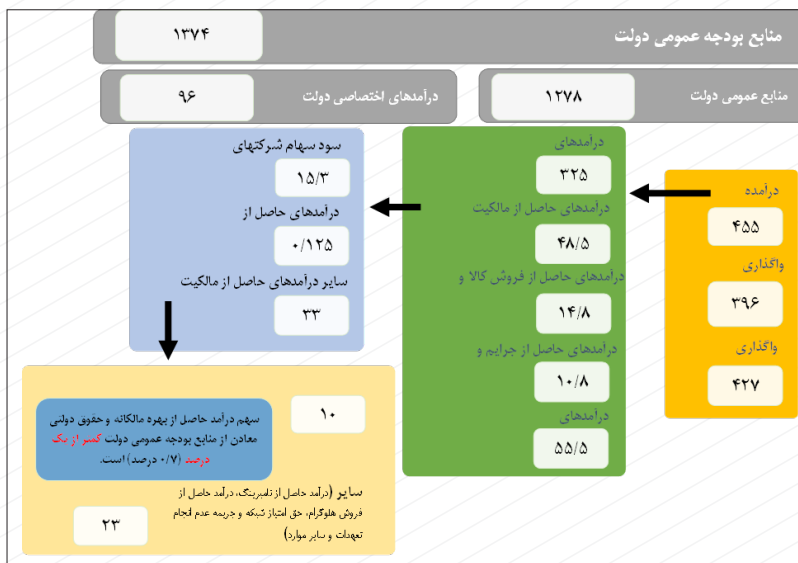
تبصره ۲- تعیین تکلیف برداشت بیش از میزان استخراج سالانه مندرج در پروانه بهره‌برداری براساس دستورالعمل وزارت خواهد بود.

۳- وضع موجود حقوق دولتی معادن در ایران

یکی از ردیف های درآمدی دولت در بودجه سالیانه، درآمد حاصل از حقوق دولتی و بهره مالکانه است. در شکل زیر تصویر کلی از جایگاه حقوق دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به تصویر کشیده شده است.

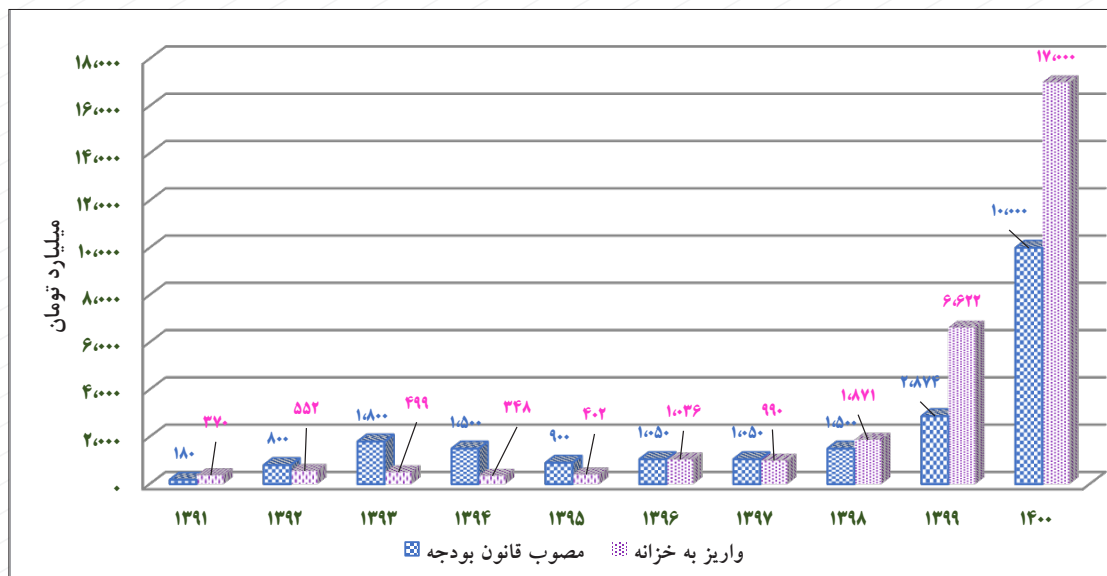

منبع: قانون بودجه ۱۴۰۰.

شکل ۱- نمای کلی از منابع بودجه عمومی دولت در قانون ۱۴۰۰ - هزار میلیارد تومان

منابع عمومی دولت شامل درآمدها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی است که جزء درآمدها خود شامل درآمدهای مالیاتی، درآمدهای حاصل از مالکیت دولت، درآمد حاصل از فروش کالا و خدمات، درآمد حاصل از جرایم و خسارات و درآمدهای متفرقه است که درآمد حاصل از بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن در جز سایر درآمدهای حاصل از مالکیت دولت قرار دارد. سهم درآمد حاصل از بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن از منابع بودجه عمومی دولت کمتر از یک درصد (۰/۷ درصد) بوده که سهم ناچیزی از منابع دولت را شکل می‌دهد. موضوع قابل توجه در خصوص حقوق دولتی عدم تحقق ارقام مصوب در قوانین بودجه است. در نمودار ۱ ارقام مصوب و تحقق یافته بهره مالکانه و حقوق دولتی نمایش داده شده است.

منبع: قوانین بودجه سنواتی (ردیف ۱۳۰۴۰۸ درآمد حاصل از بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن)، ارقام خزانه دولتی.

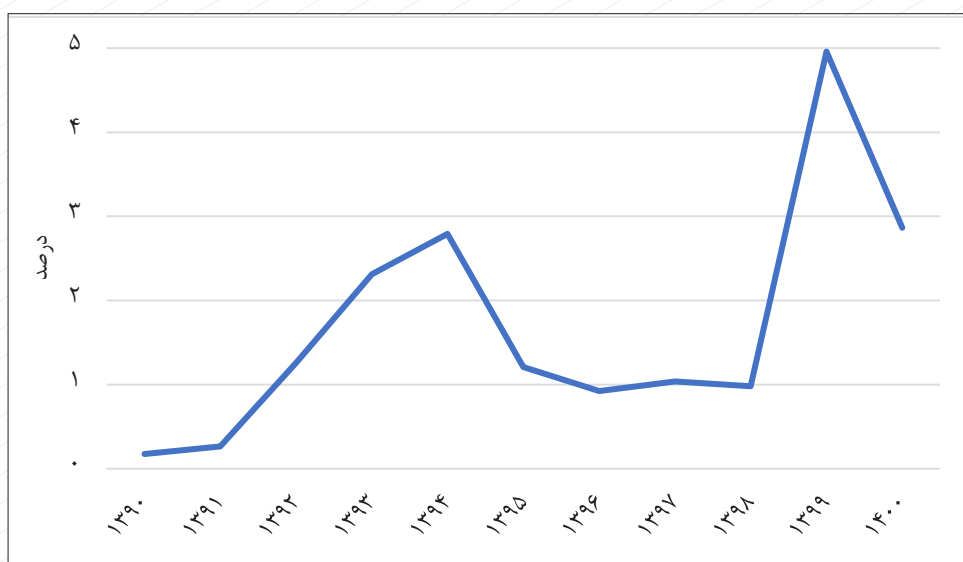
نمودار ۱- بهره مالکانه و حقوق دولتی مصوب در قوانین بودجه و مقادیر واریزی به خزانه

تا سال ۱۳۹۷ میزان تحقق حقوق دولتی کمتر از میزان پیش‌بینی شده در بودجه‌های سالیانه بوده است. این روند در سال‌های گذشته روندی معکوس داشته که ناشی از اقدام ایمدرو در پرداخت بدهی‌های خود است. البته نرخ‌های قطعی هر سال در پایان سال اعلام می‌شود و پس از آن دارندگان پروانه باید پرداخت کنند. مثلاً بخشی از حقوق سال ۱۳۹۹ در ۱۴۰۰ پرداخت می‌شود.

نکته قابل توجه دیگر این است که در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ رقم مصوب حقوق دولتی کاهش یافته است. این موضوع یعنی کاهش حقوق دولتی در سال‌های یادشده، با هدف حمایت از بخش

معادن در مقابل رکود آن به دلایلی از قبیل کاهش قیمت جهانی سنگ آهن و سایر موارد، بوده است. همانطور که در شکل ۱ ملاحظه شد حقوق دولتی سهم ناچیزی از منابع بودجه دولت را دارد. در نمودار ۲، نسبت درآمد حاصل از بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن به منابع نفتی بودجه که یکی از ارقام بزرگ منابع بودجه است نمایش داده شده است. ملاحظه می‌شود که حقوق دولتی و بهره مالکانه تا سال ۱۳۹۸ حدود ۰/۲ تا ۳ درصد منابع حاصل از فروش نفت در بودجه دولت است. توضیح اینکه در سال ۱۳۹۹ که این نسبت به ۵ درصد رسیده ناشی از کاهش شدید درآمدهای نفتی به دلیل شدت گرفتن تحریم و عدم تحقق درآمد نفتی بودجه بوده است.

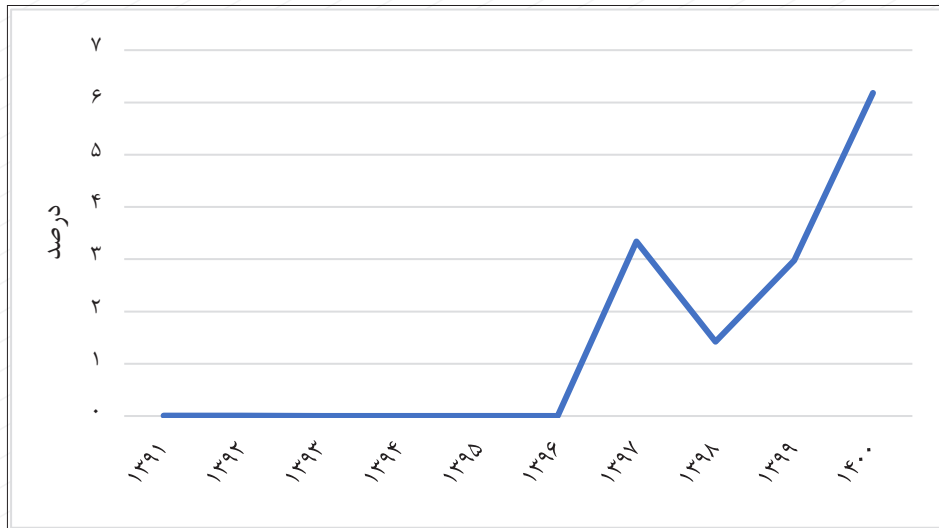

منبع: قوانین بودجه سنواتی.

نمودار ۲- نسبت درآمد حاصل از بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن از منابع نفتی بودجه

همانطور که در نمودار ۳ این نسبت نمایش داده شده، مقایسه عملکرد حقوق دولتی با کسری بودجه دولت نیز نشان می‌دهد که درآمد ناشی از حقوق دولتی نسبت به کسری بودجه بسیار ناچیز است.

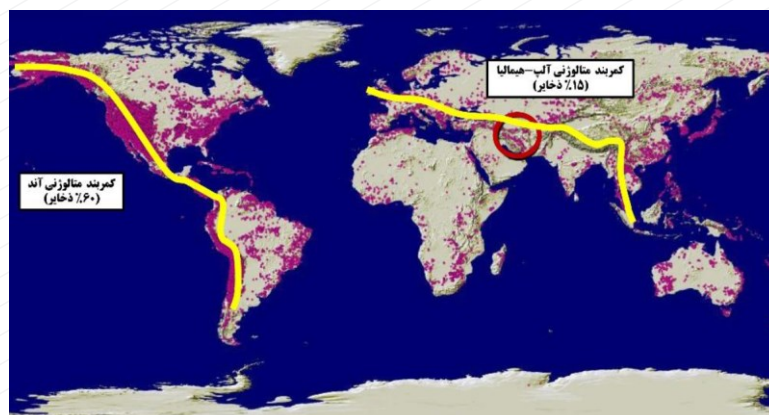

منبع: بانک مرکزی، ارقام خزانه دولتی

نمودار ۳- نسبت عملکرد حقوق دولتی به کسری بودجه دولت

می‌توان ادعا کرد حقوق دولتی دریافتی معادن نسبت به پتانسیل‌های معدنی موجود در کشور بسیار ناچیز است. با یک مرور مختصر بر منابع معدنی و معادن فعال در ایران می‌توان به ظرفیت معدنی بالای اقتصاد ایران پی برد. کشور ایران از نظر جغرافیایی، در بخش میانی کمربند کوه‌زایی آلپ - هیمالیا قرار دارد که از باختر اروپا آغاز می‌شود و پس از گذر از ترکیه، ایران، افغانستان تا تبت و نزدیکی برمه و اندونزی ادامه دارد.

منبع: سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، ۱۳۹۴

شکل ۲- موقعیت جغرافیایی ایران به لحاظ معدنی

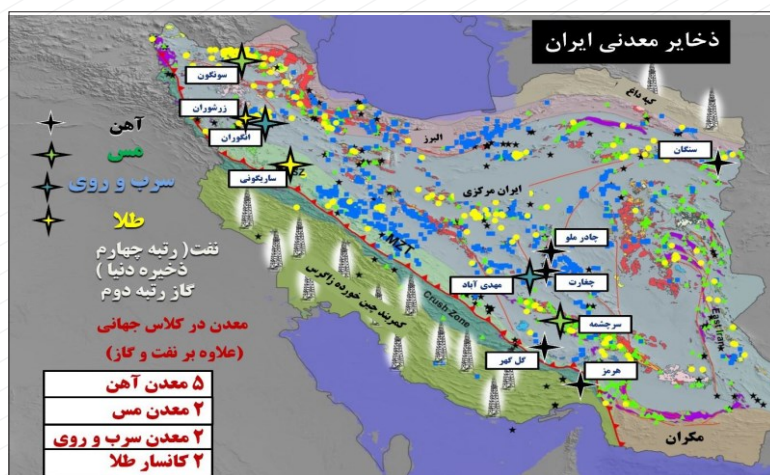

قرارگیری در این کمربند که مرز برخورد دو ابرقاره اصلی کره زمین بوده و ۱۵٪ ذخایر این کمربند شناخته شده دنیا را در خود جای داده، سبب گردیده تا ایران سرزمینی مستعد و از نظر توان معدنی پرآستعداد باشد، چنانکه میزان ذخیره قطعی آن بالغ بر ۵۵ میلیارد تن برآورد شده است.

براساس اکتشافات معدنی انجام شده در کشور، ایران ۷ درصد ذخایر معادن جهان را در اختیار دارد. از لحاظ تنوع ۶۸ نوع ماده معدنی (۶ درصد منابع مس، ۳٫۵ درصد سرب و روی، ۱٫۵ درصد زغال سنگ کک شو و حرارتی و ۲ درصد منابع سنگ آهن جهان) در ایران شناسایی شده که شامل نیمی از ۲۴ نوع ماده معدنی فلزی و ۳۶ نوع از ۵۰ گونه ماده غیر فلزی شناخته شده در جهان می شود.

وجود بیش از ۱۰ معدن فعال در رتبه جهانی مبین پتانسیل کشور در بخش معدن است. این معادن که در دودسته معادن روباز و معادن زیرزمینی طبقه بندی می شوند، عبارتند از:

- معادن روباز از قبیل معدن مس سرچشمه، مس سونگون، سنگ آهن سنگان، چادرملو، چغارت، گل گهر و هرمز و ذخایر سرب و روی مهدی آباد و انگوران، ذخایر طلائی مونه، زرشوران و ساری گونی
- معادن زیرزمینی از قبیل معدن سولفور انگوران، سرب و روی کوشک، زغال سنگ پابدانا، فیروزه نیشابور

منبع: سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور، ۱۳۹۴

شکل ۳- نقشه ذخایر معدنی ایران

- برخی از بزرگترین معادن روباز ایران
 - معدن مس سرچشمه: واقع در استان کرمان، از بزرگترین معادن روباز مس جهان و دارای ذخیره افزون بر یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون تن «سنگ سولفور»
 - معدن مس سونگون: واقع در استان آذربایجان شرقی، از بزرگترین معادن روباز مس جهان، ذخیره

- بیش از ۲ میلیارد تن و ذخیره قابل استخراج بیش از یک میلیارد تن
- معدن سنگ آهن چادرملو: واقع در استان یزد، بزرگترین تولیدکننده کنسانتره سنگ آهن کشور و دارای ذخیره ۳۲۰ میلیون تنی قابل استخراج
- معدن سنگ آهن گل گهر: واقع در استان کرمان، بزرگترین معدن سنگ آهن خاورمیانه و یکی از بزرگترین معادن روباز ایران و دارای یک میلیارد تن ذخیره احتمالی
- معدن طلای موله: واقع در استان اصفهان، دارای ۹ کانسار طلا و استخراج سالانه ۲۰۰ کیلوگرم طلا
- معدن سرب و روی انگوران: واقع در استان زنجان، بزرگترین معدن سرب و روی خاورمیانه و دارای بخش روباز و زیرزمینی و ذخیره حدود ۸ میلیون تنی بخش روباز
- معدن سنگ آهن میشدوان: در استان یزد واقع شده و دارای ذخیره معدنی به میزان حدود یک میلیون و دویست هزار تن سنگ آهن پرفسفر با عیار متوسط آهن ۴۹ درصد می باشد.
- معدن سنگ آهن جلال آباد: واقع در استان کرمان با ذخیره قابل استخراج معدن جلال آباد حدود ۱۳۴ میلیون تن برآورد شده و روش استخراج ماده معدنی در آن بصورت پلکانی روباز است.
- معدن تیتانیوم کهنوج: معدن تیتانیوم کهنوج در جنوب استان کرمان قرار دارد. میزان ذخیره قطعی این معدن ۱۵۰ میلیون تن و ذخیره احتمالی آن ۴۰۰ میلیون تن تخمین زده شده و تولید آن سالانه ۱۳۰ هزار تن کنسانتره و ۷۰ هزار تن سرباره می باشد.
- معدن سنگ آهن سنگان: مجموعه کانسارهای سنگان با ۳۰ درصد ذخایر سنگ آهن کشور در خراسان رضوی و نزدیک مرز افغانستان قرار دارد. مجتمع سنگ آهن سنگان خواف در مجموع با ذخیره یک میلیارد تن، یکی از ۱۰ معدن بزرگ سنگ آهن جهان و تامین کننده خوراک اولیه برای تولید ۱۷.۵ میلیون تن کنسانتره، ۱۵ میلیون تن گندله و پنج میلیون تن سنگ آهن است.
- برخی از بزرگترین معادن زیرزمینی ایران
 - معدن سولفور انگوران: واقع در استان زنجان با حداقل استخراج سالانه ۱۲۰ هزار تن و دارای ذخیره دو میلیون و ۶۰۰ هزار تنی بخش زیرزمینی و چهار هزار و ۲۰ مترمتر تونل، راه ارتباطی، دوپیل تهویه و...
 - معدن سرب و روی کوشک: واقع در شهرستان بافق استان یزد، یکی از بزرگترین معادن زیرزمینی ایران و دارای بیش از ۴۴ هزار متر تونل در طبقه های مختلف
 - معدن زغال سنگ پابدانا: واقع در شهرستان کوهبنان استان کرمان، عمیق ترین معدن زیرزمینی زغال سنگ ایران با عمقی حدود ۶۰۰ متر و دارای محصول زغال کک شو

- معدن فیروزه نیشابور: واقع در نیشابور استان خراسان رضوی، قدیمی‌ترین معدن فیروزه جهان با هفت هزار سال سابقه مستند، بزرگ‌ترین معدن فیروزه و قدیمی‌ترین معدن فعال در جهان و با قابلیت استخراج معدن با ارزیابی ذخیره تا ۲۰۰ سال دیگر
به‌رغم ظرفیت بالای معدنی در اقتصاد ایران بررسی مقادیر مصوب و وصول شده حقوق دولتی حاکی از آن است که بین مقدار انتظاری حقوق دولتی و ارقام مصوب بودجه شکاف بالایی وجود دارد. در جدول ۱ شکاف حقوق دولتی مصوب با مقدار انتظاری طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ محاسبه شده است.

جدول ۱- شکاف حقوق دولتی مصوب با مقدار انتظاری در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹

سال	ارزش ماده معدنی استخراج شده (میلیارد ریال)	مقدار تولید معدنی (میلیون تن)	متوسط ارزش مواد معدنی استخراج شده (ریال)	حقوق دولتی مصوب (میلیارد ریال)	حقوق دولتی به ازای هر تن ماده معدنی (ریال)	مقدار انتظاری حقوق دولتی به ازای هر تن ماده معدنی (*) (ریال)	شکاف دریافتی (ریال به ازای هر تن)
۱۳۹۰	۶۵,۴۴۲	۷/۳۶۰	۱۸۱,۴۳۸	۱,۰۰۰	۲,۷۷۲	۱۸,۱۴۴	۱۵,۳۷۱
۱۳۹۱	۱۰۱,۲۱۰	۵/۳۴۰	۲۹۷,۲۳۹	۱,۸۰۰	۵,۲۸۶	۲۹,۷۲۴	۲۴,۴۳۸
۱۳۹۲	۱۲۶,۷۳۸	۸/۳۵۵	۳۵۶,۲۰۷	۸,۰۰۰	۲۲,۴۸۵	۳۵,۶۲۱	۱۳,۱۳۶
۱۳۹۳	۱۳۹,۲۰۶	۶/۳۶۳	۳۸۲,۸۵۵	۱۸,۰۰۰	۴۹,۵۰۵	۳۸,۲۸۵	-۱۱,۲۱۹
۱۳۹۴	۱۱۸,۲۹۱	۳۴۳	۳۴۴,۸۷۲	۱۵,۰۰۰	۴۳,۷۳۲	۳۴,۴۸۷	-۹,۲۴۵
۱۳۹۵	۱۶۵,۷۳۴	۱/۳۵۴	۴۶۸,۰۴۳	۹,۰۰۰	۲۵,۴۱۷	۴۶,۸۰۴	۲۱,۳۸۸
۱۳۹۶	۲۵۰,۴۸۵	۲/۳۶۱	۶۹۳,۴۸۰	۱۰,۵۰۰	۲۹,۰۷۰	۶۹,۳۴۸	۴۰,۲۷۸
۱۳۹۷	۳۹۴,۵۲۵	۴/۳۶۱	۱,۰۹۱,۶۵۷	۱۰,۵۰۰	۲۹,۰۵۴	۱۰۹,۱۶۶	۸۰,۱۱۲
۱۳۹۸	۶۵۰,۳۱۰	۲/۳۹۲	۱,۶۵۸,۱۰۸	۱۵,۰۰۰	۳۸,۲۴۶	۱۶۵,۸۱۱	۱۲۷,۵۶۵
۱۳۹۹	۱,۴۹۳,۶۹۴	۴/۴۴۶	۳,۳۴۶,۰۸۹	۲۸,۷۴۰	۶۴,۳۸۲	۳۳۴,۶۰۹	۲۷۰,۲۲۷

منبع: مرکز آمار ایران، بوجه‌های سنوایی، محاسبات تحقیق.

(*) این ستون براساس متوسط ده درصد بهای هرواحد مواد معدنی استخراج شده در سر معدن مقرر شده در ماده ۶۰ آیین‌نامه اجرایی قانون معادن مصوب ۱۳۹۲ محاسبه شده است.

همان‌طور که محاسبات ارائه شده جدول ۱ نشان می‌دهد، در سال ۱۳۹۹ متوسط ارزش مواد معدنی استخراج شده هر تن ۳۳۴/۶ هزار تومان است که براساس ماده ۶۰ آیین‌نامه اجرایی قانون معادن مصوب ۱۳۹۲، ظرفیت قانونی دریافت ۱۰ درصد ارزش ماده معدنی (حدود ۳۳ هزار ۴۶۰ تومان برای سال ۱۳۹۹) به‌عنوان حقوق دولتی وجود دارد. این درحالی است که براساس قانون بودجه آن سال متوسط حقوق دولتی تعیین شده برای هر تن ماده معدنی ۲۸۷۴ تومان در نظر گرفته شده است. مقایسه این ارقام به‌روشنی حاکی از

شکافی به اندازه حدود ۲۷ هزار تومان به ازای هر تن ماده معدنی استخراج شده است. شایان ذکر است حقوق دولتی تعیین شده بر اساس قانون بودجه ۱۴۰۱، معادل ۴۰ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده است. با این حال بر اساس محاسبات صورت گرفته توسط سازمان برنامه و بودجه و همچنین مرکز پژوهش‌های مجلس حداکثر امکان وصول حدود ۲۴ تا ۲۸ هزار میلیارد تومان به عنوان حقوق دولتی معادن در این سال وجود دارد. این در حالی است که محاسبات صورت گرفته بر فرض ثابت ماندن میزان تولید، قیمت فروش و درصد اعمالی است. در این میان نیاز به توجه است امکان تغییر در نرخ حقوق دولتی، با توجه به مصوبات جلسه ویژه ستاد اقتصادی دولت برای حمایت از بورس و میزان تولید، بر اساس طرح‌های اکتشافی و نیمه تمام، وجود ندارد. با توجه به قیمت‌های جهانی و همچنین نرخ تسعیر ارز در مورد قیمت این سال نمی‌توان با قاطعیت نظر داد (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۰).

نکته قابل توجه دیگر در خصوص حقوق دولتی دریافتی، سهم بالای معادن بزرگ دولتی است. بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، حدود ۸۰ درصد میزان ذخایر معدنی کشور در اختیار بخش دولتی و عمومی قرار دارد. اگرچه از نظر تعداد، حدود ۹۷ درصد معادن در حال بهره‌برداری کشور مالکیت خصوصی دارد و حدود ۷/۲ درصد معادن نیز دولتی‌اند که در سال ۱۳۹۹ حدود ۳۰ درصد اشتغال کل بخش معدنی (۱۲۰۳۲۷ نفر) را به خود اختصاص داده‌اند، این معادن عمدتاً شامل معدنی نظیر شن، ماسه، سنگ و ... هستند.

قریب به اتفاق واحدهای معدنی دولتی جزء معادن بزرگ مقیاس محسوب می‌شوند. بر اساس برآوردهای موجود حدود ۷۰ درصد حقوق دولتی پرداختی از معادن تحت اختیار بخش دولتی و عمومی به دست می‌آید.

جدول ۲- سهم حقوق دولتی معادن به تفکیک مواد معدنی در سال ۱۳۹۹

فعالیت	تعداد معادن	اشتغال	مقدار تولید (تن)	سهم تولید از کل (درصد)	ارزش کل تولیدات (میلیون ریال)	سهم ارزش تولید از کل (درصد)	متوسط ارزش هر تن ماده معدنی (میلیون ریال)	حقوق دولتی (میلیون ریال)	سهم حقوق دولتی از کل (درصد)
استخراج سنگ آهن	۲۰۶	۲۹,۷۸۳	۹۴,۶۰۹,۵۳۱	۲۰/۲۱	۸۵۳,۹۴۴,۶۲۶	۱۷/۵۷	۰۳/۹	۵۶,۴۰۵,۱۰۸	۵۱/۵۸
سنگ مس	۱۰۰	۱۷,۱۳۷	۴,۸۰۴,۲۶۱	۰۸/۱	۴۲۵,۸۳۱,۳۴۶	۵۱/۲۸	۶۴/۸۸	۳۱,۴۷۲,۳۴۸	۶۵/۳۲
سرب و روی	۴۸	۴,۲۶۱	۲,۳۱۷,۱۶۳	۵۲/۰	۴۸,۹۴۶,۰۴۳	۲۸/۳	۱۲/۲۱	۳,۰۳۱,۴۶۲	۱۴/۳
سنگ طلا	۲۱	۱,۹۲۶	۶,۵۶۸,۵۷۹	۴۷/۱	۱۲,۰۲۳,۵۶۴	۸۰/۰	۸۳/۱	۱,۷۲۹,۹۴۳	۷۹/۱
سنگ تزئینی	۷۶۵	۱۲,۳۶۹	۱۱,۹۸۳,۶۲۰	۶۸/۲	۲۵,۵۱۰,۳۹۰	۷۱/۱	۱۳/۲	۱,۱۷۰,۷۳۰	۲۱/۱

فعالیت	تعداد معادن	اشتغال	مقدار تولید (تن)	سهم تولید از کل (درصد)	ارزش کل تولیدات (میلیون ریال)	سهم ارزش تولید از کل (درصد)	متوسط ارزش هر تن ماده معدنی (میلیون ریال)	حقوق دولتی (میلیون ریال)	سهم حقوق دولتی از کل (درصد)
استخراج زغال سنگ خشک	۹۳	۱۱,۹۷۸	۴,۵۴۱,۹۵۲	۰۲/۱	۳۱,۲۶۰,۸۵۴	۰۹/۲	۸۸/۶	۲۰۳,۶۶۴	۲۱/۰
استخراج شن و ماسه، لاشه، گچ، آهک	۳,۷۶۳	۳۳,۵۵۴	۳۰۳,۲۳۱,۸۱۳	۹۴/۶۷	۷۴,۶۹۳,۹۵۳	۰۰/۵	۲۵/۰	۱,۷۸۵,۴۷۴	۸۵/۱
سایر	۷۸۶	۹,۳۱۹	۱۸,۲۹۵,۳۳۱	۱۰/۴	۲۱,۴۸۴,۰۰۰	۴۴/۱	۱۷/۱	۶۰۵,۸۲۶	۶۳/۰
جمع	۵,۷۸۲	۱۲۰,۳۲۷	۴۴۶,۳۵۲,۲۵۰	۱۰۰	۱,۴۹۳,۶۹۴,۷۷۶	۱۰۰	۳۵/۳	۹۶,۴۰۴,۵۵۵	۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق.

۴- چالش‌های حقوق دولتی معادن در ایران

آنچه تا کنون بررسی شد حاکی از این است که به‌رغم پتانسیل بالای معادن در اقتصاد ایران، دریافت حقوق دولتی معادن بسیار کمتر از پتانسیل‌های موجود است. از این رو در این بخش از گزارش پیش‌رو تلاش می‌شود چالش‌های موجود در حقوق دولتی معادن شناسایی شود. به‌طور کلی چالش‌های حقوق دولتی را ذیل سه دسته می‌توان تبیین کرد. نخست، چالش‌های محاسبه حقوق دولتی؛ دوم چالش‌های مربوط به هزینه‌کرد حقوق دولتی؛ و در نهایت چالش‌های مربوط به شفافیت اطلاعاتی و دسترسی به مقررات حوزه معدن.

• چالش‌های مربوط به محاسبه حقوق دولتی

مهم‌ترین چالش‌های مربوط به محاسبه حقوق دولتی هوشمند نبودن و دقت محدود در تعیین حقوق دولتی است. سه عامل در محاسبه حقوق دولتی حائز اهمیت است که شامل موارد زیر است:

۱. درصد حقوق دولتی که برای مواد معدنی مختلف، متفاوت است و در هر سال توسط شورای

عالی معادن تعیین و ابلاغ می‌شود.

۲. قیمت ماده معدنی

۳. حجم ماده معدنی سر معدن

مجموعه سه عامل یادشده در فرمول زیر رقم حقوق دولتی را تعیین می‌کند. که هر یک از این سه عامل

چالش‌های خاص خود را دارند.

حجم ماده معدنی * قیمت ماده معدنی * درصد حقوق دولتی = حقوق دولتی

• چالش‌های تعیین درصد حقوق دولتی:

۱. عدم احتساب پارمترها و عوامل بیرونی موثر بر کارایی نرخ حقوق دولتی از قبیل تحولات بازارهای داخلی و جهانی، رکود اقتصادی، مقیاس معدنکاری، دسترسی به منابع انرژی و زیرساخت‌های مورد نیاز برای فعالیت معدنی، محل و موقعیت معدن؛

۲. اعمال تغییرات مداوم در درصدهای حقوق دولتی؛

• چالش‌های تعیین قیمت پایه ماده معدنی:

۱. نظام مند نبودن تعیین قیمت پایه ماده معدنی؛

۲. تعیین قیمت ماده معدنی بر اساس نظر کارگروه تشخیص قیمت استانی؛

۳. دقیق نبودن رویه حاضر و احتمال بروز خطاهای انسانی، مفسده و ...

• چالش‌های تعیین دقیق حجم ماده معدنی سر معدن:

۱. تعیین حجم ماده معدنی استخراج شده بر مبنای خود اظهاری و اعمال سلیقه کارشناس استانی

و البته ملاک قرار دادن پروانه بهره‌برداری، نه بر اساس میزان استخراج واقعی.

۲. نبود بانک‌های جامع اطلاعاتی در حوزه معادن؛

۳. دقیق نبودن رویه حاضر و احتمال بروز خطاهای انسانی، مفسده و ...

۴. ضعف سازمان نظام مهندسی در استفاده از فناوری‌های نو جهت رصد فعالیت‌های معدنی؛

مسئله قابل توجه دیگر در خصوص محاسبات این است که در طول سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ قیمت پایه محاسبه حقوق دولتی معادن بدون فرمول مشخص به صورت مقطوع تعیین می‌شد. برای مثال با توجه به جدول اسلاید بعد، قیمت پایه برای سنگ آهک به میزان ۲۴۴۸ ریال در ازای هر تن تعیین شده و این عدد در سال‌های ۹۵ تا ۹۸ ثابت باقی مانده بود. با این شرایط و در نظر گرفتن قیمت حدودی ۴۰۰۰۰۰ ریال به ازای هر تن سنگ آهک در سال ۹۸، درصد حقوق دولتی این ماده تقریباً ۶۱/۰ درصد بدست می‌آید. مشخص است که مقادیر اعلامی در آن سال‌ها بسیار محدود بود و با قیمت واقعی مواد معدنی تناسب نداشت. در نتیجه حقوق دولتی دریافتی بسیار ناچیز بوده است. لذا از سال ۱۳۹۹ شورای عالی معادن در اجرای ماده ۱۲ قانون اصلاح قانون معادن (مصوب ۱۳۹۰) و مواد ۶۰ و ۶۱ آیین‌نامه اجرایی قانون معادن (مصوب ۱۳۹۲) مبنی بر تعیین حقوق دولتی بر مبنای درصدی از بهای فروش ماده معدنی سر معدن، جداول تعیین نرخ حقوق دولتی برای مواد معدنی مختلف را تصویب و ابلاغ نمود که جداول مذکور در بخش پیوست ارائه شده است. در جدول ۳ میزان تولید و قیمت پایه متوسط در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ نمایش داده شده است.

جدول ۳- قیمت پایه (متوسط) در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸

ردیف	ماده معدنی	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
۱	سنگ آهک	۲,۴۴۸	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۲	سنگ گچ	۱,۷۴۲	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۳	سنگ لاشه	۳,۸۲۶	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۴	مرمریت	۲۹,۶۰۰	مطابق ۹۵	۱۵٪ افزایش نسبت به ۹۶ (متوسط)	مطابق ۹۷
۵	تراورتن	۴۹,۵۰۰	مطابق ۹۵	۱۵٪ افزایش نسبت به ۹۶ (متوسط)	مطابق ۹۷
۶	سنگ چینی	۱۰,۹۰۰	۲۰٪ کاهش نسبت به ۹۵	بجز موارد استثنا تقریباً مطابق ۹۶	بجز موارد استثنا تقریباً مطابق ۹۶
۷	مرمر	۵۶۵,۵۰۰	مطابق ۹۵	۱۰٪ قیمت فروش	۱۰٪ قیمت فروش
۸	گرانیت	۱۵,۳۰۰	۲۰٪ کاهش نسبت به ۹۵	مطابق ۹۶	مطابق ۹۶ و ۹۷
۹	پوکه	۴,۱۰۰	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۱۰	کائولن	۸,۲۱۳	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۱۱	خاک صنعتی	۶,۹۴۲	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۱۲	دولومیت	۳,۱۴۴	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۱۳	باریت	۴۹,۰۰۰	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۱۴	سلسستین متوسط ۷۰٪	۴۶۲ ریال به ازای هر عیار تن	مطابق ۹۵	۶۹۳ ریال به ازای هر عیار تن (متوسط)	مطابق ۹۷
۱۵	بنتونیت	۸,۱۴۷	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۱۶	فلورین متوسط ۶۵٪	۷۸۶ ریال به ازای هر عیار تن	مطابق ۹۵	۱۱۷۹ ریال به ازای هر عیار تن	مطابق ۹۷
۱۷	بوکسیت	۶,۷۴۷	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۱۸	سنگ آهن متوسط ۵۰٪	۲۰۰ ریال به ازای هر عیار تن	طبق شرح مندرج در ابلاغیه ۹۶	طبق شرح مندرج در ابلاغیه ۹۷	مطابق ۹۷
۱۹	مس متوسط ۶۰٪ درصد	۲۹۷۲۲ ریال به ازای هر عیار تن	مطابق ۹۵	طبق شرح مندرج در ابلاغیه ۹۷	مطابق ۹۷ - صرفاً کاند مس شرکت ملی مس کاهش از ۱۲ درصد به ۹ درصد

ردیف	ماده معدنی	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
۲۰	طلا متوسط ۵ppm /۱	ازای هر عیار تن ۲۴۰۰۰ ریال به	مطابق ۹۵	طبق شرح مندرج در ابلاغیه ۹۷	مطابق ۹۷
۲۱	کرومیت متوسط ۳۶٪	ازای هر عیار تن ۵۱۶۷ ریال به	۵٪ قیمت فروش	طبق شرح مندرج در ابلاغیه ۹۷	مطابق ۹۷
۲۲	پتاس	۲۴۰	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷
۲۳	شن و ماسه	۱۵۰۰	مطابق ۹۵	مطابق ۹۵ و ۹۶	مطابق ۹۵ و ۹۶ و ۹۷

منبع: یافته‌های تحقیق

• چالش‌های مربوط به هزینه‌کرد حقوق دولتی

بر اساس قانون معادن مصوب سال ۱۳۹۰ و آیین نامه اجرایی ۱۳۹۲ نحوه هزینه‌کرد حقوق دولتی دریافتی از معادن به شرح زیر است:

- ۶۵ درصد سهم وزارت صنعت، معدن و تجارت برای اجرای بهینه تکالیف و مأموریت‌های توسعه بخش معدن و صنایع معدنی کشور؛
- ۱۵ درصد سهم اعتبارات استانی برای ایجاد زیرساخت و رفاه توسعه شهرستان با اولویت منطقه معدنی؛
- ۱۲ درصد سهم وزارت جهاد کشاورزی برای احیا و بازسازی محل عملیات معدنی برحسب مورد و طی عملیات معدنی؛
- ۵ درصد سهم صندوق بیمه فعالیت‌های معدنی برای حمایت از مکتشفان و بهره برداران معادن؛
- ۳ درصد سهم سازمان نظام مهندسی معدن برای تحقق اهداف تعیین شده در قانون مربوطه.
- در عین حال عملکرد هزینه‌کرد حقوق دولتی متفاوت است. در ادامه چالش‌های موجود هزینه‌کرد حقوق دولتی اشاره شده است:
- عدم تخصیص حقوق دولتی به ردیف‌های هزینه‌کرد توسعه‌ای مقرر شده در قانون معادن علی‌رغم تصریح مفاد بند «پ» ماده ۴۳ قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر تخصیص ۱۰۰ درصد وجوه وصولی به بخش معدن جهت سرمایه‌گذاری و توسعه،
- تمرکز وجوه حاصل از حقوق دولتی در خزانه و عدم بازگشت آن برای هزینه‌کرد در بخش معدن
- به دلیل مشکلات ساختاری و قانونی موجود، تخصیص این مبالغ به استان‌های محل معدن به درستی صورت نمی‌گیرد و در برخی از موارد باعث مناقشات میان بهره‌برداران و ساکنان اطراف معادن شده که بعضاً با جلوگیری از فعالیت معادن و یا استخراج برخی مواد معدنی همچون طلا و فروش غیرقانونی آن همراه می‌شود

• چالش‌های مربوط به عدم شفافیت حوزه معدن

یکی از چالش‌های اساسی فعالیت‌های حوزه معدن، عدم شفافیت‌های شدید در آن است. در این خصوص می‌توان به عدم انتشار اطلاعات در سامانه‌های مختلف مرتبط با این بخش اشاره کرد. از جمله اطلاعات مربوط به محاسبه حقوق دولتی در سامانه اطلاعاتی معادن، از قبیل میزان استخراج و قیمت ماده معدنی و ... به طور کامل در دسترس عموم به صورت آنلاین قرار ندارد. وضعیت سایر سامانه‌های اطلاعاتی فعالیت‌های معدنی (از قبیل سامانه حدنگاری (کاداستر)، پایگاه ملی داده‌های علوم زمین، سامانه اطلاعاتی درآمدهای دولت، سامانه‌های معاونت معدن و صنایع معدنی وزارت صمت، ایمیدرو، سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، اطلاعات مرتبط با خصوصی سازی شرکت‌های دولتی، سامانه اطلاعاتی شورای عالی معادن) نیز نشان می‌دهد به رغم تعدد سامانه‌های اطلاعاتی، گویی شأن ایجاد آن‌ها در جهت ایجاد و ارتقا شفافیت نبوده و حتی تعداد آن‌ها در مواردی به کاهش کارایی دامن می‌زند.

۵- حقوق دولتی معادن در سایر کشورهای جهان

تقریباً در عمده کشورها، بر فعالیت‌های معدنی، نظام مالی (مالیات، بهره مالکانه، حقوق دولتی و ...) وضع شده است. قوانین حقوق دولتی در هر کشور متناسب با شرایط جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی همان کشور بوده و ممکن است رویکرد مطلوب یک کشور برای دیگری غیرعملی باشد.

به عنوان مثال در برخی کشورها حقوق دولتی بر اساس تن محصول، گروهی بر اساس ارزش فروش و در برخی دیگر بر اساس معیارهای اصلاح شده‌ای از سود محاسبه می‌شود. نرخ حقوق دولتی در برخی کشورها برای کالاهای معدنی مختلف متفاوت است و در برخی تفاوتی وجود ندارد.

فارغ از تفاوت نظام مالی فعالیت‌های معدنی کشورهای مختلف، در گروهی از کشورها (گرینلند، مکزیک، سوئد و زیمبابوه) حقوق دولتی وضع نشده است. کشورهایی که این حقوق را اعمال نمی‌کنند، دو دلیل برای این کار دارند؛ تمایل به اعمال اصول مالیاتی بدون تبعیض در بخش‌های اقتصادی و ارائه شرایط سرمایه‌گذاری مطلوب برای جذب سرمایه‌گذاری در یک بازار رقابتی جهانی.

در اکثر کشورهایی که حقوق دولتی را تکلیف می‌کنند، دولت‌ها به دنبال سطحی از حقوق دولتی با نرخ و روش محاسبه بهینه و رقابتی هستند، دلایل این کشورها جهت اخذ حقوق دولتی عبارتند از اخذ مابه‌ازای حق استفاده از منبع غیر تجدیدپذیر ملی توسط فرد یا گروهی خاص و همچنین ایجاد درآمد برای دولت (به منظور توزیع منافع معادن بین آحاد مردم)

انواع مختلفی از مالیات‌ها می‌توانند بر بخش مواد معدنی اعمال شوند. هر کدام از جمله اشکال مختلف

حقوق دولتی، مجموعه مزایا و معایب خاص خود را با توجه به کارایی اقتصادی، تقسیم ریسک بین دولت و شرکت‌ها، سهولت اداره و سایر ملاحظات دارند.

بررسی سیستم حقوق دولتی در بیش از ۳۵ کشور نشان می‌دهد، اکثر روش‌های حقوق دولتی در یکی از موارد زیر طبقه‌بندی می‌شود:

- واحد محور؛
- ارزش محور؛
- سود محور.

البته تعدادی کشور هم وجود دارد که از سیستم‌های ترکیبی استفاده می‌کنند که دوروش از سه روش را با هم ترکیب می‌کنند. رایج‌ترین روش‌های مورد استفاده، سیستم‌های مبتنی بر واحد و مبتنی بر ارزش هستند، و سیستم‌های مبتنی بر سود، به ویژه در اقتصادهای نامتجانس، مورد استفاده قرار می‌گیرند. روش‌های مبتنی بر واحد اغلب برای کالاهای "توده‌ای" با حجم بالا، مانند مواد معدنی ساختمانی، بوکسیت، سنگ معدن آهن، فسفات و پتاس به کار می‌روند.

حقوق دولتی مبتنی بر ارزش بدون توجه به اینکه آیا معدن سود یا زیان دارد، قابل پرداخت است. با این حال، برخلاف حقوق دولتی مبتنی بر واحد، آن‌ها از قیمت‌های کالا پیروی می‌کنند. اعمال حقوق دولتی مبتنی بر ارزش، بسته به چگونگی تعریف ارزش متفاوت است.

سیستم‌های مبتنی بر سود عمدتاً در کشورهای توسعه‌یافته استفاده می‌شوند که هم صنعت معدن بزرگ و هم مدیریت مالیاتی قوی دارند. آن‌ها درآمد غیر قطعی برای دولت فراهم می‌کنند و از نظرات اداری پیچیده هستند، اما می‌توانند درآمد مالیاتی بلندمدت و سطح بالا داشته باشند و اکثر معیارهای سرمایه‌گذار را برآورده سازند. یکی از مزیت‌های آشکار سیستم‌های حقوق دولتی که مبتنی بر سودآوری یا درآمد هستند این است که می‌توانند برای هر نوع یا مقیاس عملیات معدنی بدون نیاز به تمایز بین انواع مواد معدنی تولید شده به کار روند.

منابع حاصل از حقوق دولتی مبتنی بر ارزش در زمان تولید و منابع حاصل از حقوق دولتی مبتنی بر سود، تنها زمان سودآوری پروژه کسب می‌شود. روش سودمحور، ریسک استخراج را بین دولت و شرکت‌ها توزیع می‌کند. روش‌های دیگر، ریسک بیشتری را به شرکت‌ها منتقل می‌کند.

در بسیاری از کشورها نرخ حقوق دولتی بسته به نوع تولیدات معدنی متغیر است و این نرخ با افزایش سود عملیاتی معدن افزایش می‌یابد. در این رویکرد ملاحظاتی نظیر طولانی بودن عملیات بهره‌برداری، خواص فیزیکی ماده معدنی، سود نسبی و ملاحظات بازاریابی لحاظ شده است.

در برخی کشورها نرخ حقوق دولتی در مناطق مختلف متمایز است و تا ۱۰ درصد اختلاف بین مناطق گوناگون وجود دارد.

در کشورهایی که از روش مبتنی بر ارزش استفاده می‌شود، معیارهایی نظیر قیمت بورس، بازار آزاد، قیمت دستوری تعیین شده توسط دولت و قیمت صادراتی ماده معدنی برای تعیین قیمت ملاک عمل قرار می‌گیرد. در برخی موارد دولت برای تعیین قیمت، از قیمت‌های مرجع مانند قیمت در بازارهای (بورس) جهانی نظیر بورس لندن استفاده می‌کند. البته این روش‌ها پیچیدگی خاص خود را دارند از قبیل اینکه قیمت بورس، روزانه در حال تغییر است. در بکارگیری قیمت‌های خارجی و صادراتی، موضوع نرخ ارز مبنا نیز مطرح است. همچنین این قیمت‌ها برای همه مواد در دسترس نیست.

در قسمت پیش‌روی به بررسی تجربه کشورهای منتخب مناطق مختلف دنیا در خصوص تعیین حقوق دولتی معادن پرداخته می‌شود.

۷ کشورهای منتخب آفریقایی

- بسیاری از کشورها در این منطقه جمع‌آوری و پرداخت حقوق دولتی را در سطح استانی تعیین می‌کنند، و برخی به این بحث پیوسته‌اند که آیا بخشی از حقوق دولتی باید به جوامع آسیب‌دیده واگذار شود یا خیر.
- براساس اصل منطقه‌ای در آفریقا بیشتر حقوق دولتی توسط دولت مرکزی جمع‌آوری می‌شوند و از طریق فرآیند بودجه‌بندی سالانه تقسیم می‌گردد.
- اگرچه طراحی رژیم‌های حقوق دولتی متفاوت برای مقیاس‌های مختلف سرمایه‌گذاری رویه استاندارد نیست، اما به نظر می‌رسد در برخی از کشورهای این منطقه با دارندگان معادن مقیاس کوچک رفتار متفاوتی صورت می‌گیرد.
- اغلب دولت‌ها حقوق دولتی مبتنی بر ارزش را با نرخ‌های کلی حدود ۳ درصد انتخاب کرده‌اند.
- از الماس‌ها که بخش کلیدی استخراج در بسیاری از کشورهای آفریقایی هستند، معمولاً با نرخ بالاتری از سایر مواد معدنی مالیات دریافت می‌شود.
- اکثر کشورهای این حوزه کدهای استخراج برای حذف حقوق دولتی یا معافیت در موارد استثنایی ایجاد کرده‌اند.
- در بیشتر کشورهای آفریقایی، روش معمول برای معادن این است که زمانی که مشکلات مالی را تجربه می‌کنند، برای تعویق یا کاهش حقوق دولتی درخواست دهند. حتی برخی کشورها، مانند نامیبیا تا آنجا پیش رفته‌اند که امکان استرداد حقوق دولتی در صورت موافقت وزیر امور مالی را نیز ایجاد کرده‌اند.
- بسیاری از کشورهای آفریقایی که مالیات حقوق دولتی براساس ارزش را تکلیف می‌کنند، اجازه

- می‌دهند برخی از هزینه‌ها از درآمد فروش در زمان تعیین مبنای حقوق دولتی کسر شوند.
- اکثر کشورهای این منطقه که قوانین معدن‌کاری قدیمی‌تری دارند، نرخ‌های حقوق دولتی متفاوتی برای مواد معدنی مختلف وضع می‌کنند. این تفاوت از موضوعات حاکمیت ملی نشئت می‌گیرد که در آن برخی مواد معدنی برای ملت میزبان مهم‌تر تلقی می‌شوند. زامبیا و غنا از این رویکرد با استانداردسازی رژیم‌های خود در کلیه انواع مواد معدنی دور شده‌اند. البته اگرچه استانداردسازی مطلوب است، اما ایجاد تغییرات مکرر در نرخ‌ها، زمانی که شرایط بازار تغییر می‌کند ممکن است سرمایه‌گذاران بالقوه را در چنین شرایط بی‌ثباتی دلسرد کند.
 - از این رو غنا با معرفی یک مکانیزم مقیاس شناور برای این مشکل غلبه کرده‌است که به موجب آن سرمایه‌گذاران با سودآوری بالا باید نرخ حقوق دولتی بالاتری نسبت به دیگران پرداخت کنند که این امر هم انعطاف‌پذیری و هم قابل‌پیش‌بینی بودن را امکان‌پذیر می‌سازد.

جدول ۴- حقوق دولتی کشورهای منتخب آفریقایی

کشور	قالب	طبقه‌بندی حقوق دولتی	دامنه نرخ حقوق دولتی	وابسته به نوع مواد معدنی	وابسته به اندازه معدن
بوتسوانا	قانون ملی	براساس ارزش	۳-۱۰٪	بله . سنگ های قیمتی: ۱۰٪؛ فلزات گرانبها: ۵٪؛ سایر مواد معدنی یا محصولات معدنی: ۳٪	خیر
غنا	قوانین ملی و توافق نامه های مورد مذاکره	براساس درآمد (گردش مالی)	۳-۱۲٪	خیر سیستم حق امتیازی یکسان برای همه مواد معدنی	خیر
موزامبیک	قانون ملی	براساس ارزش (درآمد فروش)	۳-۱۲٪	بله . ۱۰٪ برای الماس . ۳-۸٪ برای تمام مواد معدنی دیگر. نرخ تعیین شده از طریق مذاکره	بله معاف از ASM
نامیبیا	قانون ملی	براساس ارزش (درآمد فروش)	۵-۱۰٪	بله سنگ های قیمتی تراش نخورده: ۱۰٪ ارزش بازار؛ سنگ ابعاد: ۵٪ ارزش بازار؛ سایر مواد معدنی: حداکثر ۵ درصد ارزش بازار	خیر
آفریقای جنوبی	دستورالعمل	متغیر	متغیر	بله فرمول در مقیاسشناور برای طلا. سایر مواد معدنی متغیر درصدی از ارزش بازار یا سود خالص	بله
تانزانی	قانون ملی	براساس ارزش بازار	۵-۰٪	بله؛ الماس: ۵٪؛ سنگ های قیمتی تراشیده و صیقلی: ۰٪؛ مصالح ساختمانی: ۰٪؛ تمام مواد معدنی دیگر: ۳٪	خیر
زامبیا	قانون ملی	براساس ارزش	۲٪	خیر. سیستم حق امتیاز یکسان برای همه مواد معدنی	بله

Source: world bank (2006)

۷ کشورهای منطقه آسیا - پاسفیک

- منطقه آسیا پاسفیک دارای تنوع غنی از ملت ها با فرهنگ ها و سیستم های حکومتی بسیار متفاوت است. در این منطقه برخی از کشورها برای پرداخت به دولت مرکزی یک حقوق دولتی اعمال می کنند اما برخی دیگر ترجیح می دهند که این حق در سطح استانی یا محلی اعمال شود.
- بیشتر دولت ها حقوق دولتی مبتنی بر واحد را بر مواد معدنی عمده و حقوق دولتی مبتنی بر ارزش را بر مواد معدنی دیگر تکلیف می کنند. مبنای ارزش از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، و معمولاً به ارزش بازار نگاه می کند.
- برخی کشورها در این منطقه تعویق یا کاهش پرداخت حقوق دولتی را در طول دوران سخت ممکن می سازند، اما بیشتر آن ها این کار را نمی کنند.
- معافیت از حقوق دولتی در این منطقه عموماً نادر است. در چین تنها ۱۴ معافیت جزئی را می توان برای چند سال اول، در زمان سرمایه گذاری در استان های توسعه نیافته شمال غربی، در فناوری معدن جدید، یا در پروژه های حاشیه ای مشاهده کرد. دولت اندونزی نیز نوعی معافیت مالیاتی را به مدت ۱۰ سال برای پروژه های بزرگ مقیاس در تعدادی از فلزات پایه در نظر گرفته است.
- حقوق دولتی مجاز بر اساس ارزش ۱ معمولاً در محدوده ۲ تا ۴ درصد قرار دارد.

جدول ۵- حقوق دولتی کشورهای آسیا - پاسفیک

کشور	قالب	طبقه‌بندی حقوق دولتی	دامنه نرخ حقوق دولتی	وابسته به نوع مواد معدنی	وابسته به اندازه معدن
چین	قانون ملی	۱. حقوق دولتی: بر اساس واحد تولید (وزن) ۲. هزینه جبران خسارت منابع معدنی: بر اساس ارزش	۱. محدوده های مختلف برای هر ماده معدنی، بر حسب یوان / تن در سنگ معدن، ۰.۲ به علاوه: ۱-۴٪ بسته به ماده معدنی	بله، ۱: محدوده هزینه های واحد برای هر ماده معدنی، به علاوه ۲: نرخ بر اساس ارزش برای هر ماده معدنی	بله، حقوق دولتی مبتنی بر واحد تولید معدن تعیین می شود
هندوستان	قانون ملی	۱. بر اساس واحد تولید ۲. بر اساس مساحت معدن	۲۰-۴۰٪	بله، نرخ بر اساس ارزش یا شارژ بر اساس واحد برای هر ماده معدنی	بله
اندونزی	مدل توافق نامه	بر اساس درآمد (گردش مالی)	.n.a	بله	بله، نرخ های مختلف برای معدنچیان دارای COWs نسبت به معدنچیان دارای مجوزهای قانونی معدن
مغولستان	قانون ملی	ارزش مواد معدنی	۵/۲٪ به جز در طلا ۵/۷٪	خیر به جز طلا	خیر
میانمار	قانون ملی	ارزش مواد معدنی	۱-۵/۷٪	بله، سنگ های قیمتی: ۵-۷٫۵٪ فلزات گرانبها: ۴-۵٪ صنعتی: ۱-۳٪ سایر مواد معدنی: ۳-۴٪	خیر
پاپوآ گینه نو	قانون ملی	ارزش مواد معدنی	۲٪	خیر	خیر
فیلیپین	قانون ملی	۱. ارزش بازار ۲. به صورت توافقی	۵٪	خیر، به جز زغال سنگ	بله، رفتار ویژه با عملیات در مقیاس کوچک

Source: world bank (2006)

۷ استرالیا

- در استرالیا حقوق دولتی در سطح استانی (ایالتی) تعیین و جمع‌آوری می‌شود.
- مقررات سیستم حقوق دولتی بسیار دقیق هستند و از یک نوع مواد معدنی به نوع دیگر متفاوت هستند.
- اکثر ایالات استرالیا حقوق دولتی واحد محور را بر مواد معدنی صنعتی و حقوق دولتی ارزش محور را به انواع دیگر تکلیف می‌کنند.
- یک ایالت از یک سیستم مبتنی بر سود برای همه مواد معدنی استفاده می‌کند، اما در دو ایالت دیگر، حقوق دولتی مبتنی بر سود تنها برای تعداد محدودی از مواد معدنی خاص اعمال می‌شود.
- در بیشتر ایالات استرالیا تعویق اما نه معافیت، به طور کلی مجاز است و برخی از ایالت‌ها در طول دوران سخت اجازه تعویق یا کاهش حقوق دولتی را می‌دهند. این امر با تمدید تاریخ پرداخت و در نتیجه به تاخیر انداختن اقدام مصادره برای وصول حقوق دولتی حاصل می‌شود. برای واجد شرایط بودن، یک شرکت باید نشان دهد که جریان نقدی آن منفی است و بودجه کافی برای پرداخت حقوق دولتی تا تاریخ مقرر را ندارد. دوره‌های تعویق به طور کلی کوتاه هستند (چند ماه)، زیرا فرض بر این است که مشکلات جریان نقدی موقتی است و قادر به غلبه بر آن‌ها هستند.
- در استرالیا نرخ فدرال حقوق دولتی با نرخ‌های ایالتی یکسان است و با توجه به نوع ماده معدنی، نرخ حقوق دولتی بر پایه درصدی از ارزش ماده (از ۲ تا ۱۰ درصد) متغیر است. البته به جهت حمایت از معادن کوچک مقیاس، حقوق دولتی از فعالیت‌های با سود سالانه بیشتر از ۷۵ میلیون دلار استرالیا اخذ می‌شود.
- استرالیا از اول جولای ۲۰۱۲ دریافت مالیات اجاره منابع معدنی را برای پروژه‌های سنگ آهن و زغال سنگ (به صورت فله‌ای) به استثنای معدن کاران کوچک تصویب کرده که به صورت مقطوع با نرخ مالیات ۳۰ درصد اعمال می‌شود، اما پروژه‌های معدنی ۲۵ درصد این نرخ را به عنوان کمک هزینه استخراج دریافت می‌کنند.
- همچنین به منظور رضایت معدن کاران در استرالیا، دارایی‌های جدید مورد استفاده در اکتشاف و استخراج، جزء دارایی‌ها درج نمی‌شود که همین امر به ورود مجدد سود معدن کاری به بخش معدن منجر می‌شود.

جدول ۶- حقوق دولتی ایالت‌های مختلف استرالیا

حوزه منتخب	قالب	طبقه‌بندی حقوق دولتی	دامنه نرخ حقوق دولتی	وابسته به نوع مواد معدنی	وابسته به اندازه معدن
نیوساوت ولز	قانون ایالتی	بر اساس ارزش، اما در منطقه Broken Hill مبتنی بر سود	۴ تا ۷ درصد ارزش	بله، زغال سنگ: ۵-۷٪. مواد معدنی صنعتی ۰٫۳۵-۰٫۷۰ دلار در تن. سایر مواد معدنی: ۴٪	خیر
قلمرو شمالی	قانون ایالتی	بر اساس سود (درصدی) از ارزش خالص برگشتی)	۱۸٪	خیر	بله، معادن با ارزش خالص کمتر از ۵۰۰۰۰ دلار آمریکا معاف هستند
کوئینزلند	قانون ایالتی	بر اساس ارزش یا حجم مواد معدنی استخراج شده	۲٫۷٪ ارزش، یا نرخ حقوق دولتی متغیر اگر قیمت از قیمت مرجع بیشتر شود	بله، اکثر مواد معدنی فلزی: ۲٫۷٪ ارزش یا نرخ حقوق دولتی متغیر. مواد معدنی صنعتی: ۰٫۲۵-۱٫۰۰ دلار در تن. زغال سنگ: ۷٪	بله، به طور کلی اگر فروش کمتر از ۳۰۰۰۰ دلار آمریکا باشد، تولیدکننده معاف است
استرالیای غربی	قانون ایالتی یا توافقنامه قانونی	عمدتاً بر اساس ارزش یا حجم، و بر اساس سود یا ترکیبی برای الماس و وانادیوم	۲٫۵ تا ۷٫۵ درصد ارزش	بله، فلزی: فلز ۲٪؛ کنسانتره ۵٪؛ سنگ معدن ۷٪ بسته به درجه فرآوری. مواد معدنی صنعتی: معمولاً ۰٫۳۰-۰٫۵۰ دلار در تن	خیر

Source: world bank (2006)

۷ کشورهای آمریکای لاتین

- حقوق دولتی در آمریکای لاتین معمولاً بر اساس ارزش است و بیشترین نرخ آن ۲ تا ۳ درصد است.
- برخی از کشورهای بزرگ تولیدکننده مواد معدنی در منطقه مانند مکزیک و برخی از استان‌های آرژانتین، حقوق دولتی را اعمال نمی‌کنند.
- در آرژانتین اگرچه مدیریت منابع معدنی نقشی است که به استان‌ها واگذار می‌شود، دولت مرکزی این قدرت را دارد که حداکثر نرخ حقوق دولتی را تعیین کند.
- مطابق قانون سرمایه‌گذاری در معادن کشور آرژانتین، مخارج اکتشافی جزء هزینه‌های مالیاتی محسوب می‌شود و از این منظر برای سرمایه‌گذاران معدنی سرمایه‌گذاری در زنجیره‌های مختلف اکتشاف جذاب است.

- کشورهایی که حقوق دولتی را تکلیف می‌کنند، ترجیح می‌دهند که آن‌ها را بین گروه‌های تحت قیمومیت توزیع کنند، نه اینکه آن‌ها را برای خزانه مرکزی تعیین نمایند.
- بسیاری از کشورها در طول زمان بحران مالی اجازه تعویق یا کاهش حقوق دولتی را نمی‌دهند.

جدول ۷- حقوق دولتی کشورهای منتخب آمریکای لاتین

کشور	قالب	طبقه‌بندی حقوق دولتی	دامنه نرخ حقوق دولتی	وابسته به نوع مواد معدنی	وابسته به اندازه معدن
آرژانتین	قانون استانی	اکثر استان‌ها؛ بدون حقوق دولتی. سایرین: براساس ارزش	۰-۳٪	خیر	خیر
بولیوی	قانون ملی	براساس ارزش، بر اساس ارزش شناور بر حسب نسبت	۱-۶٪ براساس موقعیت قیمت فروش نسبت به گروه قیمت مرجع	بله	خیر
برزیل	قانون ملی	براساس درآمد تعدیل شده	۰-۳٪	بله، سنگ معدن آلومینیوم، منگنز، نمک، فسفر؛ ۳٪. آهن، کود، زغال سنگ و باقیمانده مواد معدنی ۲٪ (به جز ۳٪)؛ سنگ‌های قیمتی، الماس و فلزات خاص؛ ۲،۰٪؛ طلا؛ ۱٪	بله
شیلی	قانون فدرال	PBT تعدیل شده	۰-۱۴٪	.n.a	.n.a
جمهوری دومینیکن	قانون ملی	براساس ارزش، معتبر در برابر مالیات بر درآمد	۵ درصد از فوب صادرات	خیر، مگر اینکه توافق نامه‌ای انجام شود یا مواد معدنی صادر نشود	خیر
پرو	قانون ملی	براساس ارزش در بازار جهانی بر حسب فروش انباشته سالانه PBT	۰-۳٪ معدنی صادراتی ۱-۳٪؛ در صورت عدم قیمت بین المللی ۱٪؛ مقیاس کوچک ۰٪	خیر	بله، درآمد تجمعی نرخ را کاهش می‌دهد
ونزوئلا	قانون ملی	براساس ارزش	۳-۴٪	بله، طلا، نقره، پلاتین و فلزات مرتبط با آن؛ ۳٪؛ الماس و سایر جواهرات گرانبها؛ ۴٪؛ سایر مواد معدنی؛ ۳٪	خیر

Source: world bank (2006)

۷ کشورهای منتخب آمریکای شمالی

- آمریکای شمالی، کانادا و ایالات متحده در سطح دولت مرکزی حقوق دولتی وضع نمی‌کنند.
- کانادا تولید کننده اصلی مواد معدنی است، بنابراین یک مقصد مطلوب برای اکتشاف مواد معدنی و توسعه معادن به حساب می‌آید. اکتشاف در کانادا به طور تاریخی ۱۵ تا ۲۵ درصد از هزینه‌های اکتشاف جهانی را به خود اختصاص داده است.
- در کانادا، حوزه قضایی حقوق دولتی در درجه اول در ایالت‌ها قرار دارد، در حالی که در ایالات متحده، سیستم‌های حقوق دولتی بسیار پیچیده هستند و معمولاً مربوط به ماهیت مالکیت معدنی هستند.
- در کانادا، تقریباً تمام حقوق دولتی مواد معدنی، با نرخ‌های کلی بیشتر از ۵ درصد (و تعدادی بیش از ۱۰ درصد) مبتنی بر سود هستند.
- در برخی حوزه‌های معدنی در کانادا نرخ‌های پلکانی اعمال می‌شود و در برخی دیگر یک حداقل آستانه سود وجود دارد که بالاتر از آن، نرخ یکسان مالیات اعمال می‌شود.
- کانادا اجازه نوعی "سهام در جریان" را صادر کرده است که به عنوان جایگزین مناسبی برای تأمین منابع مالی ذخایر معدنی دارای ریسک در نظر گرفته است. سهام در جریان، سهامی است که توسط یک شرکت برای ارائه به مالیات دهندگان منتشر شده و شرکت منتشرکننده هزینه‌های اکتشاف و توسعه را به میزان بیشتر از مالیات پرداخت شده در قالب سهام مزبور متقبل می‌شود. برای این اساس شرکت‌های معدنی رأساً هزینه‌های اکتشاف و توسعه را متحمل نمی‌شوند و در صورت تقبل آن از معافیت مالیاتی برخوردار می‌گردند. بنابراین اگر شرکت معدنی در حال حاضر و آینده درآمد کافی مشمول مالیات نداشته باشد، ریسک زیان ناشی از کاهش درآمد را نخواهد داشت.
- در آنتاریو اولین ۱۰ میلیون دلار سود ایجاد شده از معدن جدید یا توسعه اساسی در معادن موجود برای یک دوره سه ساله از مالیات معاف است. این دوره برای معادن جدید تأسیس شده در مکان‌های دور دست آنتاریو به ۱۰ سال افزایش می‌یابد. علاوه بر این، مالیات بر سود معادن متروکه که دوباره راه‌اندازی می‌شوند، با نرخ ۵ درصد وضع می‌شود.
- ساسکاچوان بیشترین تنوع را در ارزیابی حقوق دولتی ارائه می‌کند، با سیستم مبتنی بر سود برای اکثر مواد معدنی فلزی و غیرفلزی و حقوق دولتی بر اساس میزان فروش برای اورانیوم، پتاس و زغال سنگ.
- مالیات معادن در ایالات متحده بسیار پیچیده است و اغلب به نوع زمینی که مواد معدنی در آن وجود دارد، بستگی دارد.
- در ایالات متحده دولت فدرال حقوق دولتی را برای بیشتر مواد معدنی در زمین‌های فدرال اعمال

نمی‌کند (به استثنای زغال‌سنگ)، و ایالت‌ها برای مواد معدنی موجود در اراضی تحت تملک دولت، معمولاً حقوق دولتی بر اساس ارزش یا واحد وضع می‌کنند، اگرچه یک ایالت مهم معدنی مانند نوادا از یک سیستم مبتنی بر سود استفاده می‌کند.

- همچنین ایالات متحده آمریکا در راستای افزایش درآمد مالیاتی دولت فدرال و در جهت ایجاد انگیزش برای بخش معدن، بر رشد درآمدهای مشمول مالیات شرکت‌های معدنی تا سقف ۵۰ درصد تخفیف در نظر می‌گیرد که البته این سیاست انگیزشی فقط شامل مواد معدنی نمی‌شود.

جدول ۸- حقوق دولتی کشورهای منتخب آمریکای شمالی

کشور	قالب	طبقه‌بندی حقوق دولتی	دامنه نرخ حقوق دولتی	وابسته به نوع مواد معدنی	وابسته به اندازه معدن
آریزونا (ایالات متحده آمریکا)	قانون ایالتی	بر اساس ارزش	حداقل ۲٪، تعیین نرخ توسط کمیسیون	بله	بله، تعیین نرخ توسط کمیسیون
بریتیش کلمبیا (کانادا)	قانون ایالتی	بر اساس سود (درآمد خالص) و بر اساس ارزش (عملکرد خالص)	۱۳٪ از درآمد خالص یا ۲٪ از عملکرد خالص	خیر	خیر
میشیگان (ایالات متحده آمریکا)	قانون ایالتی	بر اساس ارزش؛ مقیاس شناور	۲-۷٪ مقیاس شناور	بله	خیر
نوادا (ایالات متحده آمریکا)	قانون ایالتی	بر اساس سود (درآمد خالص)؛ مقیاس شناور	۲-۵٪ مقیاس شناور	خیر	بله، بالاترین نرخ حقوق دولتی پرداخت شده در معادن بالاتر از ۴ میلیون دلار در عملکرد خالص
مناطق شمال غربی (کانادا)	مقررات ملی	بر اساس سود؛ مقیاس شناور	۵-۱۴٪	خیر	بله، عملیات با درآمد کمتر از ۱۰۰۰۰ دلار، بدون پرداخت مالیات
انتاریو (کانادا)	قانون ایالتی	بر اساس سود	۱۰٪	خیر	بله، عملیات با درآمد کمتر از ۵۰۰۰۰ دلار بدون پرداخت مالیات
ساسکاچوان (کانادا)	قانون ایالتی	ترکیبی از ارزش و سود	۵٪ سود خالص (با آستانه تولید مادام‌العمر تا ۱۰٪ افزایش می‌یابد)	بله	بله، استخراج اورانیوم واجد شرایط برای تولیدکننده کوچک است

Source: world bank (2006)

۶- پیشنهادات و راهکارها

به روشنی در این گزارش مشاهده شد، نه تنها حقوق دولتی در ایران متناسب با پتانسیل‌های معدنی کشور نیست و نیاز به واقعی شدن حقوق دولتی معادن ضرورت دارد، سازوکار محاسبه و اخذ حقوق دولتی با چالش‌های متعددی همراه است که برای رفع و بهبود موانع موجود شناسایی شده، پیشنهادات زیر می‌تواند موثر باشد:

- واقعی شدن حقوق دولتی معادن از طریق هوشمندسازی محاسبات با استفاده از نرم‌افزار
- در نظر گرفتن متغیرهایی نظیر محل، موقعیت و ذخیره معدن، روش استخراج، میزان و نوع کانه‌آرایی، ملاحظات زیست محیطی و تعهدات بهره‌بردار در محاسبه حقوق دولتی
- تقویت سیستم‌های نظارت بر فعالیت‌های معدنی از جمله سازمان نظام مهندسی به منظور تقویت جایگاه آن و استفاده بیشتر از ظرفیت آن سازمان و شعبات استانی آن در خصوص مشاوره، نظارت و راستی‌آزمایی فعالیت‌های معدنی؛
- ملاک عمل قرار گرفتن قیمت‌های بورسی یا قیمت‌های صادراتی برای تعیین ارزش ماده معدنی سر معدن؛
- محاسبه حقوق دولتی بصورت پویا و ایجاد تمایز برای معادن بزرگ با سایر معادن؛
- اعمال ضریب کاهش می‌زان حقوق دولتی برای معادنی که با شرایط سخت و بدون زیرساخت کار می‌کنند؛
- الزام به حضور مسئولان فنی مقیم در محل معدن به انتخاب سازمان نظام مهندسی هراستان؛
- ایجاد ارتباط با سامانه‌های مالیاتی، حمل و نقل برای راستی‌آزمایی
- میزان خوداظهاری معدن‌کاران در خصوص میزان استخراج معادن؛
- ایجاد بانک اطلاعات فعالیت‌های معدنی و صنایع معدنی
- شفاف‌سازی فرآیندهای مرتبط با ارائه اطلاعات حوزه معدن از طریق ایجاد سیستم کاداستر الکترونیک و پیاده‌سازی الزامات طرح شفافیت صنایع معدنی (EITI)
- در این خصوص می‌توان به تجربه کشورهای سیرالئون و پرو در خصوص پیاده‌سازی الزامات طرح شفافیت صنایع معدنی و شفاف‌سازی و پایدارتر و کارآمدتر کردن قوانین و مقررات حاکم بر بخش‌های معدنی خود اشاره کرد که منجر به افزایش درآمدهای دولت از این بخش و بالا رفتن سطح نظارت بر صنایع معدنی و کاهش زمان انتظار شرکت‌ها برای ارائه درخواست‌های معدنی شد.
- تجمیع سامانه‌های مرتبط با حوزه معدن

- بکارگیری فناوری‌های پیشرفته تصویربرداری و نقشه‌برداری هوایی، ماهواره‌ای
 - و فراطیفی و بکارگیری پهپادها در تصویربرداری (در مورد معدن روباز)
 - استفاده از هوش مصنوعی برای تعیین حجم دقیق ماده معدنی استخراج شده
 - بازدیدهای اتفاقی کارشناسان وزارت صمت و سازمان نظام مهندسی از معادن
 - نصب باسکول هوشمند در معادن برای کنترل میزان خروج مواد معدنی
- همچنین بانک جهانی نیز توصیه‌هایی برای تنظیم حقوق دولتی ارائه کرده که در ادامه به‌طور مختصر اشاره می‌شود:

- در تعیین حقوق دولتی، اثرتجمعی سایر مالیات‌ها و الزامات تکلیف شده در نظر گرفته شود.
- در تعیین حقوق دولتی، سیاست‌گذاری بر مبنای منافع بلندمدت (افزایش رقابت‌پذیری، جذب سرمایه، بهبود زیرساخت‌ها و توسعه پایدار این بخش) باشد.
- بر اساس اهداف، انگیزه‌ها و ریسک، معیار متمایز برای تعیین حقوق دولتی (واحد، ارزش یا سود) لحاظ شود.
- بین جذب سرمایه‌گذاری (داخلی و خارجی) و نرخ حقوق معدنی بده بستان وجود دارد. بنابراین در تعیین نرخ حقوق دولتی به مقتضیات هر ماده معدنی توجه شود.
- بهبود شفافیت و ارتقا روش‌های محاسباتی فعالیت‌های معدنی ضرورت دارد.
- پارامترهایی نظیر درجه عیار ماده معدنی، ظرفیت معدن و عمر معدن لحاظ شود

منابع و ماخذ

- ۱- آجودانی، ربابه و پورقهرمانی، بابک (۱۳۹۸) سازوکارهای پیشگیری از بهره‌برداری غیرقانونی از معادن در ایران، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۹۳.
- ۲- موسوی، امیرپرهم (۱۳۹۹)، مبانی حق بهره‌برداری معادن با نگرشی بر تعاریف، مبانی، روشها و جایگاه حقوق دولتی معادن در احکام قانونی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۴۰۰)، بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، ۴۸. پیرامون افزایش درآمد حاصل از حقوق دولتی و بهره مالکانه. شماره مسلسل ۳۱۰۱۸۰۱۲
- ۳- مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۸)، ضرورت اصلاح نظام حقوق دولتی معادن در ایران. شماره مسلسل: ۱۶۷۵.
- ۴- مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۶)، مالیات بردرآمد، حقوق دولتی و سایر مالیاتها در بخش معدن ایران و کشورهای منتخب. شماره مسلسل: ۱۵۴۷۵.
- ۵- مرکز آمار ایران.
- ۶- گزارش عملکرد خزانه دولتی.
- ۷- کنعانی، محمد طاهر (۱۳۸۹) حق بهره‌برداری از معادن. فصلنامه حقوق. دوره ۴۰ شماره ۳، صص ۲۹۶-۲۷۷.
- ۸- قوانین بودجه سنواتی ایران.
- ۹- قانون معادن مصوب ۱۳۱۷، ۱۳۳۶، ۱۳۶۲، ۱۳۷۷ و ۱۳۹۰، مصوب مجلس شورای اسلامی ایران.
- ۱۰- قانون اصلاح قانون معادن ۱۳۹۲، مصوب مجلس شورای اسلامی ایران.
- ۱۱- عادل‌نیک، حامد و همکاران (۱۴۰۰)، آسیب‌شناسی بخش معدن کشور و ارائه راهکارهای ارتقای عملکردی آن، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- 12- Coopers, P. (2012). Corporate income taxes, mining royalties and other mining taxes: A summary of rates and rules in selected countries. PwC: Global mining industry update, 1-51.
- 13- world bank (2006). Mining Royalties, A Global Study of their impact on investors, governments and civil societies.

پیوست‌ها

ردیف	تعیین قیمت پایه مواد معدنی (حقوق دولتی) سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰		
	ملاحظات	حقوق دولتی ۱۴۰۰	حقوق دولتی ۱۳۹۹
۱	کلوخه	هماتیت	سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی (۳٪) بهای کلوخه سر معدن - سایر استانها (۵٪) بهای کلوخه سر معدن
		مگنتیت	سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی (۵٪) بهای کلوخه سر معدن - سایر استانها (۱۰٪) بهای کلوخه سر معدن
	دانه بندی	معدن پلاسری منطقه سنگان/خواف	۸٪ بهای سر معدن
		معدن سایر استان‌ها	۷٪ بهای سر معدن
	کنسانتره	سایر معدن	۵٪ بهای سر معدن
معدن ایמידرو	معدن تحت پوشش به غیر از معدن ذیل	۱۰٪ بهای سر معدن	
	کلوخ سنگ آهن معدن جلال آباد، سنگان خواف، چادرملو	۱۵٪ بهای کلوخه سر معدن	
	کلوخه سنگ آهن معدن گل گهر سیرجان و چادرملو	۱۵٪ بهای سر معدن	
۲	کلوخه	کلیه معدن	۱۲٪ بهای سر معدن
		کنسانتره	۸٪ و حداکثر ۱۴٪
	مس	معدن شرکت ملی مس	۱۰٪ بهای سر معدن
		سایر معدن	۸٪ بهای سر معدن
	کاتد	معدن شرکت ملی مس	۹٪ ارزش فروش در بورس کالا
سایر معدن		۵٪ ارزش فروش در بورس کالا	

ردیف	ماده معدنی	حقوق دولتی ۱۳۹۹	حقوق دولتی ۱۴۰۰	ملاحظات
۲	دارای واحد فرآوری طلا	کنسانتره	۵٪ بهای کنسانتره (عیار کمتر از ۲ پی پی ام) - ۰.۷٪ بهای کنسانتره (عیار ۲ پی پی ام و بالاتر)	(۴+ عیار بر حسب ppm)٪
		شمش	۳٪ بهای شمش (عیار کمتر از ۲ پی پی ام) - ۰.۵٪ بهای شمش (عیار ۲ پی پی ام و بالاتر)	(۲+ عیار بر حسب ppm)٪
		کنسانتره	۷٪ بهای کنسانتره (عیار کمتر از ۲ پی پی ام) - ۰.۱۰٪ بهای کنسانتره (عیار ۲ پی پی ام و بالاتر)	(۴+ عیار بر حسب ppm)٪
		شمش	۵٪ بهای شمش (عیار کمتر از ۲ پی پی ام) - ۰.۷٪ بهای شمش (عیار ۲ پی پی ام و بالاتر)	(۴+ عیار بر حسب ppm)٪
	فاقد واحد فرآوری - بر مبنای خاک استخراجی	سولفور	۲٪ بهای سر معدن (عیار کمتر از ۲ پی پی ام) - ۰.۲۵٪ (عیار ۲ پی پی ام و بالاتر)	(۴+ عیار بر حسب ppm)٪
		اکسید	۳٪ بهای سر معدن (عیار کمتر از ۲ پی پی ام) - ۰.۴٪ (عیار ۲ پی پی ام و بالاتر)	(۴+ عیار بر حسب ppm)٪
	معدن طلای زرشوران		۹٪ متوسط بهای شمش	
۴	خاک سرب	سولفیدی	۵٪ بهای سر معدن	(۲+ عیار خاک استخراجی)٪ (تا حداکثر ۰.۹٪)
		اکسیدی	۷٪ بهای سر معدن	(۲+ عیار خاک استخراجی)٪ (تا حداکثر ۰.۱۰٪)
	خاک روی	سولفیدی	۵٪ بهای سر معدن	(۲+ عیار خاک استخراجی)٪ (تا حداکثر ۰.۹٪)
		اکسیدی	۷٪ بهای سر معدن	(۲+ عیار خاک استخراجی)٪ (تا حداکثر ۰.۱۰٪)
	کنسانتره سرب و روی	۵٪ بهای سر معدن	(یک سوم عیار سرب و روی کلوخه ورودی)٪ (حداقل ۰.۴٪ و حداکثر ۰.۶٪)	
	خاک سرب و روی معدن انگوران	۷٪ (سولفیدی) / ۹٪ (اکسیدی) بهای سر معدن	۱۲٪ بهای سر معدن	
۵	کرومیت (بر اساس کلوخه استخراجی)	معدن فاریاب و اسفندقه	۱۲٪ بهای کلوخه سر معدن	۱۰٪ بهای کلوخه در سر معدن
		معدن فاریاب و اسفندقه (در صورت فروش به واحدهای داخلی با ارائه فاکتور رسمی فروش)	۷٪ بهای کلوخه سر معدن	۷٪ بهای کلوخه در سر معدن
	سایر استانها	۷٪ بهای کلوخه سر معدن	۷٪ بهای کلوخه در سر معدن	
۶	منگنز	۳٪ - ۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	

ردیف	ماده معدنی	حقوق دولتی ۱۳۹۹	حقوق دولتی ۱۴۰۰	ملاحظات
۷	تیتانیوم	۵٪ بهای کنسانتره سر معدن		
۸	آنتیموان	۱٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	
۹	مرمَر	کوپ	۱۰٪ بهای سر معدن	(آذربایجان شرقی) ۱.۰۰۰.۰۰۰ ریال / آذربایجان غربی / جنوب / کرمان ۵۰۰.۰۰۰ ریال / خراسان ۱.۰۰۰.۰۰۰ ریال / خراسان جنوبی ۸۰۰.۰۰۰ ریال / خراسان رضوی ۶۰۰.۰۰۰ ریال / خراسان شمالی / مرکزی ۶۰۰.۰۰۰ ریال / مرکزی (۱.۰۰۰.۰۰۰ ریال)
		لاشه	۸٪ بهای سر معدن	(آذربایجان شرقی ۱۸۰.۰۰۰ ریال / خراسان رضوی ۱۲۰.۰۰۰ ریال / مرکزی ۱۲۰.۰۰۰ ریال)
	معدن مرمر بابا شوراب استان کردستان	۱۰٪ بهای سر معدن	۱۲٪ بهای سر معدن	
۱۰	سنگ چینی	۲٪ بهای سر معدن	۲٪ بهای سر معدن	
۱۱	تراورتن	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۱۲	مرمریت	۶٪ بهای سر معدن	۶٪ بهای سر معدن	
۱۳	گرانیت	۲٪ بهای سر معدن	۲٪ بهای سر معدن	
۱۴	تراونیکس	۹۸.۰۰۰ ریال	۶٪ بهای سر معدن	(آذربایجان شرقی ۱۰۲.۰۰۰ ریال / جنوب کرمان ۹۰.۰۰۰ ریال / خراسان جنوبی ۱۰۲.۰۰۰ ریال)
۱۵	کنگلو مِرا (با مصارف تزئینی)	۲۰.۰۰۰ ریال	۴٪ بهای سر معدن	(سمنان ۲۰.۰۰۰ ریال)
۱۶	هورنفلس (با مصارف تزئینی)	۵۴.۰۰۰ ریال	۶٪ بهای سر معدن	(همدان ۵۴.۰۰۰ ریال)
۱۷	سنگ های تزئینی	۱۰٪ بهای سر معدن	۱۰٪ بهای سر معدن	
۱۸	شن و ماسه	خام	۸٪ بهای سر معدن	۸٪ بهای سر معدن
		دانه بندی	۲٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن
۱۹	سنگ لاشه	۴.۵٪ بهای سر معدن	۴.۵٪ بهای سر معدن	
۲۰	واریزه (مخلوط کوهی)	۵٪ بهای سر معدن	۶٪ بهای سر معدن	
۲۱	مخلوط آبرفتی		۶٪ بهای سر معدن	

ردیف	ماده معدنی	حقوق دولتی ۱۳۹۹	حقوق دولتی ۱۴۰۰	ملاحظات
۲۲	گچ	۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	
۲۳	سنگ آهک	۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	
۲۴	دولومیت	۴.۵٪ بهای سر معدن	۴.۵٪ بهای سر معدن	
۲۵	خاک رس	۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	
۲۶	شیل	۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	
۲۷	مارن	۳.۵٪ بهای سر معدن	۳.۵٪ بهای سر معدن	
۲۸	کلسیت	۲٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	
۲۹	ماسه سنگ	۳.۵٪ بهای سر معدن	۳.۵٪ بهای سر معدن	
۳۰	پوکه معدنی	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۳۱	نمک	۱۰٪ بهای سر معدن	۱۰٪ بهای سر معدن	۱۰٪ بهای محصول حوضچه های ترسیب
		۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	
۳۲	ید	۵٪ بهای محصول تولیدی کارخانه فرآوری	۵٪ بهای محصول تولیدی کارخانه فرآوری	
۳۳	برم	۴٪ بهای محصول تولیدی کارخانه فرآوری	۴٪ بهای محصول تولیدی کارخانه فرآوری	
۳۴	سولفات سدیم	۴٪ بهای محصول تولیدی کارخانه فرآوری	۶٪ بهای محصول تولیدی کارخانه فرآوری	معدن میقان اراک (شرکت املاح معدنی ایران)
				دارای واحد فرآوری
				سایر معادن فاقد واحد فرآوری (خاک سولفات سدیم دار)
۳۵	پتاس	۳٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای محصول تولیدی کارخانه فرآوری	شورابه ای
				سنگی
۳۶	صدف	۳٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	سنگی (لوکاشل)
				دریایی
۳۷	فلورین	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۳۸	سلستین	۶٪ بهای سر معدن	۶٪ بهای سر معدن	

ردیف	ماده معدنی	حقوق دولتی ۱۳۹۹	حقوق دولتی ۱۴۰۰	ملاحظات
۳۹	گارنت صنعتی	۶٪ بهای سر معدن	۶٪ بهای سر معدن	
۴۰	یگماتیت	۶٪ بهای سر معدن	۶٪ بهای سر معدن	
۴۱	ماسه بادی	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۴۲	یوکسیت	۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	
۴۳	معدن یوکسیت تاش (سمنان)	۸٪ بهای سر معدن	۸٪ بهای سر معدن	
۴۴	معدن بیتومین بان سیان، مرجان و نگین کبود واقع در استان کرمانشاه	۷٪ بهای سر معدن	۷٪ بهای سر معدن	
	سایر معدن بیتومین		۵٪ بهای سر معدن	
۴۵	زغالسنگ	۰.۳٪ بهای سر معدن	۰.۳٪ بهای سر معدن	
۴۶	زنولیت	۴.۵٪ بهای سر معدن	۴.۵٪ بهای سر معدن	
۴۷	آراگونیت (غیرسنگ تزئینی)	۰.۵٪ بهای سر معدن	۰.۵٪ بهای سر معدن	
۴۸	بازالت	۲۰۲۸۰ ریال	۵٪ بهای سر معدن (اصفهان ۲۰۴۰۰ ریال / خراسان جنوبی ۲۰۱۶۰ ریال)	
۴۹	الیژیست	۳٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	
۵۰	منیزیت	۱٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۵۱	خاک های صنعتی	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۵۲	کائولن	۵.۵٪ بهای سر معدن	۵.۵٪ بهای سر معدن	
۵۳	بنتونیت	۴.۳٪ بهای سر معدن	۴.۵٪ بهای سر معدن	
۵۴	خاک نسوز استقلال	۶٪ بهای سر معدن	۶٪ بهای سر معدن	
	سایر معادن خاک نسوز	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۵۵	پتاسیک	۷٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
	سدیک	۴.۵٪ بهای سر معدن	۴.۵٪ بهای سر معدن	
۵۶	آرژیلیت	۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	

ردیف	ماده معدنی	حقوق دولتی ۱۳۹۹	حقوق دولتی ۱۴۰۰	ملاحظات
۵۷	تالک	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۵۸	پرلیت	۳٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	
۵۹	میکا	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۶۰	باریت	وزن مخصوص بالاتر از ۴.۲	۱۰٪ بهای سر معدن	
		وزن مخصوص بین ۴.۲ تا ۴.۱۵	۷٪ بهای سر معدن	
		وزن مخصوص بین ۴.۱۵ تا ۳.۸	۴٪ بهای سر معدن	
۶۱	بال کلی	۶٪ بهای سر معدن (اصلاحیه در سال ۱۳۹۹ به استنادها ارسال شده است)	۶٪ بهای سر معدن	
۶۲	بر	۳٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	
۶۳	گوگرد	۳٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	
۶۴	زرنیخ	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۶۵	فسفات	۳.۵٪ بهای سر معدن	۳.۵٪ بهای سر معدن	
۶۶	زاج	۲.۵٪ بهای سر معدن	۲.۵٪ بهای سر معدن	
۶۷	نفلین سینیت	۱٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	
۶۸	پیروکسینیت		۴٪ بهای سر معدن	
۶۹	ولاستونیت	۲٪ بهای سر معدن	۲٪ بهای سر معدن	
۷۰	دونیت	۵٪ بهای سر معدن	۵٪ بهای سر معدن	
۷۱	دیاتومیت	۴.۵٪ بهای سر معدن	۴.۵٪ بهای سر معدن	
۷۲	گل سفید	۳٪ بهای سر معدن	۳٪ بهای سر معدن	
۷۳	خاک سرخ	خاک سرخ هرمز	۱۰٪ بهای سر معدن	
	سایر معادن	سایر معادن	۵٪ بهای سر معدن	

ردیف	ماده معدنی	حقوق دولتی ۱۳۹۹	حقوق دولتی ۱۴۰۰	ملاحظات
۷۴	فیروزه	نیشابور	۸٪ قیمت اعلام شده از طرف برنده مزایده	۸٪ قیمت اعلام شده از طرف برنده مزایده
		میدوک	۶٪ قیمت اعلام شده از طرف برنده مزایده	۶٪ قیمت اعلام شده از طرف برنده مزایده
۷۵	عقیق (انواع سیلیس زینتی)	بالاتر از یک میلیون ریال (هر کیلوگرم)	۱۲٪ بهای سر معدن	۱۲٪ بهای سر معدن
		از هر کیلوگرم ۵۰۰ هزار ریال تا یک میلیون ریال	۱۰٪ بهای سر معدن	۱۰٪ بهای سر معدن
		از هر کیلوگرم ۲۵۰ هزار ریال تا ۵۰۰ ریال	۸٪ بهای سر معدن	۸٪ بهای سر معدن
۷۶	کریزولا	۴٪ بهای سر معدن	۴٪ بهای سر معدن	

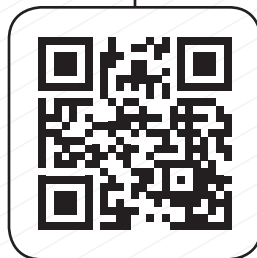
مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

تهیه شده در:
گروه معدن و صنایع معدنی

تهیه و تدوین:
حامد عادل‌نیک

همکار:
فاطمه رجبی
محیا غیاثی

تاریخ انتشار:
تیرماه ۱۴۰۱

www.itsr.ir